

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ECE AYHAN

ÇANAKKALELİ MELAHATA İKİ EL MEKTUP YA DA ÖZEL BİR FÜHUŞ TARİHİ

ECE AYHAN

PIYA

ÇANAKKALELİ MELAHAT'A İKİ EL MEKTUP
ya da
özel bir
fuhuş tarihi

GENİŞLETİLMİŞ
3.BASKI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

PIYA
KİTAPLIĞI

ÇANAKKALELİ MELAHATA İKİ EL MEKTUP
YA DA ÖZEL BİR FÜHUŞ TARİHİ

ECE AYHAN

düzşiiirler

piya kitaplığı - 38
vefa dizisi: 4

•
çanakkaleli melahat'a iki el mektup
ya da özel bir fuhuş tarihi
ece ayhan

•
3. baskı: piya, eylül 1997

•
düzelti: seyhun

•
kapak düzenleme: ferda

•
ofset hazırlık: pi tanıtım (212) 245 28 03

•
kapak ve iç baskı: sistem ofset (212) 501 82 87

•
cilt: azizkan mücellit (212) 612 79 93

•
© piya kitaplığı & ece ayhan

ISBN: 975-7026-02-6

P İ Y A
KİTAPLIĞI

istiklal cad. büyükparmaksak sok. 7/4 beyoğlu - istanbul
tel/faks: (0.212) 245 28 03 - 249 26 53

ece ayhan

•

anakkaleli melahat’a iki el mektup
ya da özel bir fuhuş tarihi

düzşiirler

I.

Çanakkaleli Melahat mor kitabı, bir bakıma, modern şiirin hepten unutulduğu, hatta denebilir ki bile isteye ıskalandığı bir cumhuriyeti, kendi ahşap ve sivil köşesinden anlatmaya çalışan özgöl bir tarih kitabı da sayılabilir.

Evet, *Fuhsun Altın Çağı* gerçekten de 1940 ile 1970 yılları arasında geçmiştir. (Nasıl, eski Sümer sinemasının kapısındaki *Gece Devriyesi* şaşı ve şişman kadına göre İkinci Dünya Savaşı, mezarlıkta çırılçıplak olarak ve saatlerini çıkarmış 7 erkekle bir gecede geçmişse). Somutlarsak; İstanbul polis müdürleri Demir Ahmet'ten Necdet Uğur'a kadar!

Çünkü 'şiirin noktalama işaretleri;' (sarışınların yazdığı) tarihin noktalama işaretlerinden (ferman'lar, şart'lar, anayasa'lar... gibi) daha doğru ve gerçekçidir. Zaten en ufak bir toplumsal bir değişimin bile ilk habercisi iyi ve sıkı şiir olur. Yani sivil şiirler! Kısacası, tarihteki her olgunun, aranırsa, göstergesi şiirde bulunabilir.

Çanakkaleli Melahat'ın (hiç değilse benim belleğimde) tam arkasında hep keten astarlı büyük bir beşeri harita vardır. Vardır ama aynı zamanda kimseye ve hiçbir kuruma güven olmaz diye 'çift kapılı' evleri de vardır işleri için.

O zamanlar Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa göre, bir evin fuhuş yapılıyor bahanesiyle mühürlenmesi kolaydı. (Siz ne diyorsunuz! Nitekim bizim Sakızağacı'ndaki kiralık üç odamız, annem takma adı Nezahat olarak Lala Birahanesi'ne çıkmışken, –bir kış akşamıydı ve hava da kararmıştı–, üç odamızın kapısı da ayrı ayrı mühürlenmişti!)

Çanakkaleli Melahat korkunç nüfuzlu bir kadındı. Nüfuzluydu ama aynı zamanda kaçın kurrasıydı da. Her türlü belaya karşı işte böyle 'çift kapılı' evler tutardı.

Bizim 1940'dan sonraki çocukluğumuz; önce Cankurtaranlı olarak, büyük uçurtmalarla, Emraz-ı Zühreviye Hastanesiyle, boynumuzda silgilerle, cam hokkalarla, Yurttaşlık Bilgisi uygulaması için Ankara'daki devletçe çizilmiş müfredat programı uyarınca Ayasofya önündeki idamlara bütün sınıf gitmekle de geçmiştir!

(Emraz-ı Zühreviye Hastanesi sonra Zührevi Hastalıklar Hastanesi adını aldı. Şimdi Deri ve Tenasül Hastalıkları Hastanesidir. Biz Sakızağacı'nda otururken annem bir kez buraya yatırılmıştı. Yol göstericilik'le geçinen babam ve annemin bir dostuyla pazar günü ziyarete gittiğimizi hatırlıyorum. Demiryoluna bakan üst katlardaki odaların pencereleri, kör bir göz gibi, tuğlalarla örülmüştü. Yıllar sonra Cankurtaran'a ya da Ahırkapı'ya –sözgelisi Edip Cansever'le ya da Sitare Ağaoğlu'yla ya da Gülin Tokat'la– gidişlerimde o hastaneye uzun uzun bakışıma, hatta denk getirdiğimde kapısına kadar gitmeme bir anlam veremeyen arkadaşlarca bu davranışımın hoş karşılanmasını dilerim.)

Otuzbırlı yeniyetmeliğimizde de; Sakızağacı'nda fuhuşla, pahalı Abanoz ve ucuz Ziba kerhaneleriyle ve de Çanakkaleli Melahat'la, serbest çalışan orospularla, 'yol gösterici'lerle, her türlü mafyayla iç içe olarak bodrum ya da çatı katlarında geçmiştir.

Evet, işte biz Fuhşun Altın Çağı'nı dolu dolu yaşamıştık. Tantanalı bir dönem işte. Kör bir rastlantı mıdır, yoksa güzel bir rastlantı mıdır bilmiyorum! llerde, 1955-56'larda Ankara'da * iirin Altın Çağı* da gerçekleşecektir.  iir ilk kez '*cırılçıplak bir Türkçeyle*' kuruluyordur. Sözdizimi de şiirsel bir 'sıçrama'yla ilk kez değişime u ruyordur. Şiire gerçekten sivil bir ses gelmişti. Yani *Logaritmali  iir*'e girildi.

Ve vardık 1970 yılına, varıyoruz. *Fuh un Altın Çağı*, 1970'de 9 kasım günü Çanakkaleli Melahat'ın Ceylan takma adlı ve menek e gözlü bir tombalacı eliyle vurularak öldürülünceye kadar sürmüştür. Ramazandı. Adı geçen iki polis müdürü de kıyafet de i tirerek Çanakkaleli Melahat'ın cenaze törenine katılmıştı. (Bk. * ok Eski Adıyladır* kitabı. '*Melahat Geçilmez*' minyatürü, "Çanakkaleli Melahat'ın törenine polis bandosu da katılmıştır" meclis'li i; 1982).

Elbet devlete karşı olmak başka şeydir, devletin dışında olmak başka.  anakkaleli Melahat devletin ucuz ama çıkmaz mor mürekkepli stampasının ve mührünün olabildiğince dışında çalışmayı seçmişti. Böylece Çanakkaleli Melahat olayı, sivil toplumu, tersinden de olsa, çok iyi gösterir.

Yalnız bu nedenle bile Çanakkaleli Melahat cumhuriyetimizde ba  köşeye oturtulacak bir kadındır. Hatta Çanakkaleli Melahat'a ölümsüz de diyebiliriz. Rahatlıkla işbu cumhuriyetin bütün ansiklopedilerinde madde ba ı olacak bir kadındır. Kybele, v.s. gibi. Bir Anafartalıdır. Gerçek adı da Emine  zbil'dir nüfusta. (Gariptir, birkaç yıl sonra oğlu da öldürülmüştür gazinosunda.)

Şimdi ben Çanakkale'nin Cumhuriyet Meydanına Çanakkaleli Melahat'ın tunçtan bir heykelinin dikilmesini öneriyorum. Herhalde Tahta At'tan daha anlamlı olur. (Nitekim Sait Faik de Melahat Heykeli adlı hikayesinde başka bir Melahat'ın heykelinin Adapazarı'na dikilmesini önerir!)

'Sivil' sözcüğü, Türkçenin belki de en güzel ve cıvıl cıvıl, kuş gibi öten sözcüklerinden biridir. (Eskiden Çanakkale'de, su döküldükçe kuş gibi öten küçük testiler satılırdı.) Ve hem çırılçıplaklığı, hem başıbozukluğu, hem de uygarlığı içerir. (Ayıptır söylemesi; biz Sivil Şiir'i 40 insan yılıdır '*çırılçıplak bir Türkçeyle*' kuruyoruz ya!)

Bizler, 1931 doğumlu olarak, dediğim gibi otuzbirli yeniyetmeliğimizle, Sakızağacı'ndan 1943 yaz aylarında bir koşu inip Dolmabahçe Camisinin arkasındaki rıhtımda 'sivil' olarak denize girerdik. Hemen **yanımızdaki** barınakta da cumhurbaşkanlığı deniz motoru Acar yatardı, tabii forsu kapalı olarak.

Biz çocuklar için şerefli bir günü de hatırlıyorum: Fotoğraflarını okul kitaplığında, çocuk dergilerinde gördüğümüz, Maarif Vekili (müşekkel) Hasan Âli Yücel'in ikizleri Can ve Canan gibi, Nazım Hikmet'in her anlamıyla üzerine oturmuş cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün çocukları Ömer, Erdal ve Özden, Maçka'dan makam arabasıyla inip forsu açılmış Acar'la Heybeliada'da tüccar amcalarına geçmişlerdi. Biz de onları öyle çırılçıplak durumda alkışlamıştık!

Yıllar sonra 1991'de Erdal adında bu ortanca çocuk boy attı ve Sosyal Demokratlar olarak bir şiir forumu düzenledi. Devlet ve aile göreneğince modern şiiri atladi ve de Avrupa Pazarına girmek uğruna da Türkiye'de yaşayan üç-beş şairden biri olan ve 'iyiler tairesi'ni seçmiş İsmet Özel'in toplantıya çağrılmaması acaba bu alkışların bir karşılığı mıdır? Çünkü benim deyişimle *Sosyalbürokratların* düzenlediği bu şiir forumu sahtekarlığını Ankara'dan ölü balık gözleriyle bakarak üzerimize köpek balıklarının salması bizim bu alaylı alkışlarımızın unutulmadığını mı gösteriyor?

İşte cırılçıplak bir Türkçeyle!

1993

hal ve gidiş sıfır ya da zeyrek orta iki

O zamanlar Beyoğlu'nda oturuyoruz ve ben Zeyrek Ortaokulu'nda ikinci sınıfta okuyorum, yıl 1945.

Neden bilmiyorum, ta Şehzadebaşı'ndaki Vefa Lisesi'nin karşısına düşen bu Zeyrek Orta'ya (1944 Eylülünde) yazdırılmışım. Ahşap, konaktan bozma ve üç katlı olan bu okulu, –ki eve her anlamda hep uzak kaldı–, bitirinceye kadar da çıkmadım.

Bir 'cezaevi'ne filan düşmüşsün ama aldırmıyorsun! Çünkü ve herhalde diyordum, ilkokul çağlarında Cankurtaran'da otururken Ayasofya önünde bir idam uygulaması görmüşsün ve işte buradan geliyorsun!

Sabahları, kapıları (bu arada basamakları da) kapandığı için asılınamayan *Edirnekapı-Bahçekapı* sarı karantina renkli kamu tramvaylarıyla okula giderdik: '*Asılmak tehlikeli ve yasaktır!*' (Yine de Tomtom mahallesinin fırlamaları ne yapıp edip arkadan asılırlardı.)

(İstanbul'u bilenler şaşırmasın! Çünkü bu 'tombul' tramvaylar geceleri Mecidiyeköy Tramvay Deposu'nda gecelerlerdi. İşte biz de bu ilk sefere Ağacami durağından katılırdık, Şehzadebaşı'na dek.)

Akşamları, eve dönerken de Fatih-Harbiye kırmızı 'baliketi' tramvaylarını kullanırdık. Onlarda da, herhalde 'yaşamadığımız' için ne anlama getirildiğini bilmediğimiz 'Asılmak tehlikeli ve yasaktır' yazardı. (Ben bu kara yazının ne anlama geldiğini, iki olayda da, 1971 (72) ve 1980 (81)'de çok iyi anlayacağım, anladım, sanırım anladım!) Yine biz, özellikle yaz aylarında, arkadaşlarla birlikteyken iş ya da oyun olsun diye asılırdık. İki ayrı teknikte.

Ağacami değil de Taksim'den binersek hatta oturacak yer de bulabilirdik. (O gün Curt Coswig'in Tabiat Bilgisi'nden ya da *—madem ki bir omuzumda doldurulmuş bir Simruğ'la (Simurg) dolaşarak yalnızlığımı dağıtmaya çalışırım hep, o halde—* Kuşbilim'den tahtaya kalkacaksan sarsıntılı tramvayda bile ineklemen gerekir!)

Beyoğlu'nda o zamanlar 'azınlık' çoğunluktaıdı. Yani Hıristiyan 'sünniler'i, 'ortodokslar' Bakkallar, çocuk doktoru Fakaçelli de Rum'du. Benim mahalledeki arkadaşlarımın yarısından çoğu da Rum (güzelim 'taylar' ve 'sıpalar' bir yana; kendisini apartmanın tıraçasına çıkarp kırık bir küpün üzerine yatırdığımız ve bize çocuk sesiyle "...ma içime işemeyin" diyen kapıcı Manuk'un kızı Mari, Rumlar, '...ma'yı böyle aksanlı söylerlerdi) ve Ermeni'ydi (şimdi doktor olan Katolik ve ürkek Yetvart Delda ve Nane Sokağı'ndaki malak gibi çakır gözlü [belki de biraz gökgözlüye çalışıyordu] o sarışın çocuk, -arkadaşım filan değildi ama belirli bir konuda gizli suç ortağı olan ve beni 15-20 kuruş ucuza koyun kırkar gibi tıraş eden zayıf ve yaşlı berber de- böylece Alkazar'da 'paradi' ya da 'duhuliye'de 'Frankeştayn'ın Nişanlısı'nı ya da ne bileyim 'Fu-Man-Çu'yu seyredeceğiz- Gazoz bile içerdik).

Yaşlı kadınlara yer vermemek için de önümüzdeki kitaba kapanırdık ya da boşsak başımızı çevirip dışarı bakma numarası yapardık. Yine de bıyıklı bıyıklı madamlar memelerini ya da çantalarını kazayla olmuş gibi kalkalım da onlara yer verelim diye bize boyuna vurup dururlardı.

Beyoğlu'nda fuhuşla iç içe yaşadığımız için de (bizim ev, kerhane Abanoz'a çok yakındı –hatta geçen yıllar Zeyrek'ten bir arkadaşla rastladığımda bana “*Hâlâ Abanoz'da mı oturuyorsunuz?*” diye sormuştu-, küçüğü (yasal değildi) Ziba az aşağıımızdaydı... Randevucu mamalar ‘*çift kapı*’lı Çanakkaleli Melahat, Batı Müziği konserine giden Madam Katina, kardeşi Madam Atina, mitoloji bilen orospular...

Kısacası, –Missouri zırlısı da yakında 1946'da geliyordu–, cumhuriyette fuhşun en ünlü günleri yaşanıyordu) sabahları okulun bahçesinde olup bitenlerden konuşurduk.

Kendisine tombala oyununda hep ‘çinko’ çıkan orospu Tatar Necla. Bir gece önce, mahallenin orospularından olarak benimsenmiş Kadıköylü Nesrin’in, kendisi ‘mezarlık orospuları’ndan olmadığı halde Edirnekapı mezarlıklarına kaçırılmıştır. Taksilere doluşarak mezarlık mezarlık dolaşmamızı bu yüzden uykusuzluğumuzu anlatırdık ertesi gün okulda. Sonra da nedensiz haydi hürya helalara daldardık!

İlk otuzbirimi orta birde, Jules Verne’in Aya Seyahat romanını okurken çekmişim. Ondan sonra zaten dersten çıkış zili çalar çalmaz kendiliğinden helaya koşuyorsun!

Bir Arsen Lüpen romanını okuyorum; kârgir bir evin üst katında cinayet işlenmiş, alttaki odaya tavandan kan damlıyor. Ben de yeşil mürekkeple, –evet yeşil–, ilk şiirimi yazmışım, yazmışım: ‘Damlalar! Damlalar!’ Sıramız en öndeydi. Sıra arkadaşım da şiirimi temize çektiğim defteri birdenbire kapıp hınzırlık olsun diye ‘etüt’ dersinde kürsüde kitabını okuyan yazın öğretmenimiz Niyazi Tarman’a götürmüştü. Öğretmen okudu ve bana “Edip olacağına edepsiz ol daha iyi” demişti.

Niyazi Tarman belki 'zabit'likten geldiği için olsa gerek Almanca biliyordu. (O zamanlar subaylar Almanca bilirdi, başlangıçtan bu yana da Napolyon hayranıdır, bu şimdi biraz 'baba' arayışına dönüştü galiba. Neyse.) O yüzden bize Alman yazını, Kleist'i, Chamisso'yu, Stefan Georg'u, Schlegel Kardeşleri, Zweig'ı, E.T. Hoffmann'ı... okumamızı söyler dururdu. (Zweig'ın *İfritle Mücadele* ile *Yıldızların Parladığı Anlar* kitaplarını bize sınıfta satmıştı. Hendrik van Loon'un bir çeşit coğrafya-tarih kitabını da.)

Ali Korna kâğıdına basılmış 'Nutuk'u yine çok güzel bir kâğıda basılmış iki ciltlik ve Vasfi Mahir Kocatürk'ün derlediği (dünya) Şaheserler Antolojisi'ni ise nasıl elde etmiştim çıkaramıyorum. Oradan Alman Körner'i, İngiliz Burns'ü okumuştum. Hele Dostoyevski'nin Kartal'ını hiç unutamıyorum.

'Çocuk ve Allah'ı, Darüşşafaka'dan Vefa'ya gelmiş Eskişehirli bir arkadaş söylemişti bana. (O zamanlar da Darüşşafaka acımasızdı, çocukların yetim oldukları ve Darüşşafaka Cemiyeti'ndeki masonlardan yardım gördükleri anlaşılın diye çocuklara üniforma giydirilirdi, bir yıl sınıfta kalınca da 'insan' okuldan çıkarılırdı, çıkarılanlar da Çarşamba semtindeki arkadaşlarına uzak düşmemek için genellikle yurdu olan Vefa Lisesi'ne gelirlerdi.) Sonra Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü. Mehmet Akif'in Safahat'ı. Ahmet Rasim'in Fuuş-u Atik'i (ben onu ilkin kendimce 'Ayağına Çabuk Fuhuş' diye çevirmiştım. Osmanlılarda sevicilik üzerine olan Hamamcı Ülfet de ekli miydi kitaba?)

Dergilere gelince: Sabahattin Ali'nin, Aziz Nesin'in ve Rıfat Ilgaz'ın Asmalımescit'te çıkardıkları haftalık Marko Paşa'yı alırdık Şehzadebaşı'ndaki şadırvan köşesinden, Büyük Doğu'nun kimi sayılarını da. Sonraları Çınaraltı. (Ben bir sayı da Yahudice Şalom'u almıştım.)

Kimi zaman da okulun az arkalarında kalan Atıfefendi kitaplığına giderdik. Sessiz ama çok tozlu bir yerdi.

Ve genellikle Siirt kökenli Zeyrekli, Küçükpazarlı arkadaşlarla futbol maçı oynardık. (Bizim Beyoğlu'ndaki takımımızın adı Hava Çeliği idi; biz de söver, çok uzağa işer ve çok uzağa tükürürdük ama ağızları bir acayip bozuk, dayılanan, gerekmediğinde bile maraza çıkaran anasının gözü Tomtom Kaptan takımını nasıl olduysa bir gün İnönü Gezisi'nin önünde bir kez yenmiştik. Bez toplu.

İşte o günlerde, belki de 'Aile' dergisinde, 'devlet şairi' olarak bilinen Yahya Kemal, Rabia Hatun'un fistan etegini kaldırarak onun erkek olduğunu, o şiirleri yazanın İsmail Hami Danişmend'in kendisinin olduğunu anlamıştı.

'Men sana hasretem senin yanında bile.'

İsmail Hami Danişmend deyince aklıma şu hikâye gelir: Bir gün V. Mustafa sormuş "Sıfır nedir?" İçki ve sohbet meclisinde bulunan 'müşekkel' Hasan Âli atılmış ve "Efendim" demiş "işte mesela sizin karşınızda bendeniz!" Derler ki ondan sonra devlet ona "yürü ya kulum" demiş ve Dragos'ta, Ankara'da, evler, dükkânlar, arsalar edinmiş. Kalan 'ikizler'i de, –toplam üç çocuk–, 40 yıl boyunca sürekli içtikleri, değiştirerek paralı sayısız sevgililer tuttukları halde mirası, daha doğrusu o artı-değeri ye ye bitirememişlerdir.

Beytülmal'a bakan bir adamın da Keçiören'deki evinin bodrumunda Köy Enstitüsü Kanunundan, zr dilerim dilim srt, Milli Korunma Kanunundan kaçırdığı Şekerler hikâyesi de var. (Ankara'yı o günlerde sık sık sel basıyordu.) Ama ğrenci pratiği çerçevesine pek uygun dŖmeyebilir.

Kısacası gerek bahçede gerek helalarda herkes ve her Şey konuŖuluyordu!

Bu yüzden Zeyrek Orta deyince, İspanyol kökenli ve esrarlı bir biçimde ölen anarŖist Almerayda'nın oğlu Jean Vigo'nun 'Hal ve GidiŖ Sıfır' adlı sinema tarihinde çok önemli bir yeri ve etkinliği olan ünlü ve beni çarpan filmini anımsıyorum. (İŖte Şiir-sinema rneği, Jean Rouch ve de Lamorisse gibi.) Zaten biz de yatılı okulda gibiydik.

Merhaba hal ve gidiŖ sıfır! Merhaba Zeyrek orta ikinin fazla ya da az babalı çocukları!

1987

Bir yangın geceleyin çıkmışsa ya da geceleyin oluyorsa ve hele mevsim kışsa; biz çocuklar, kopiller, fırlamalar için izlenmesi gerçekten bulunmaz bir olaydır, yani adeta bir şenlik! (Bütün omurgalılar içinde çocukluğu en uzun süren insan yavrusu olan.) Çocuklar zaten bir garıptır. Sözelimi bir insanın ömründe yangından hemen bir sonraki felaket basamağı olan 'ölüm'ün cenaze töreni bile çocuklarca hoş karşılanabilir. Sevinçle karşılandığı da olmuştur. (Geçen yıl benim ev yanmıştı, ertesi günü ilginçtir üç-dört yüzlü bir arkadaş otuz şu kadar yıllık bir arkadaşlığı haberi duyar duymaz hemen ayaklar altına alabilmişti. Bundan sonra söz edeceğim.)

Evet, o zamanlar benim için dünyanın başkenti olan Beyoğlu'nda, yarı-Pera'da, Sakızağacı'nda oturuyoruz, 1943-44 yılları.

Geçenlerde, 'yukarı'daki Dolapdere'ye 'çıkıp', benim Mor Kilise dediğim ve arkadaki yan bahçe duvarına şimdi "Allah'a inanan çöp atmaz!" yazılı Evangelistra Rum Ortodoks Kilisesi'nin bekçisine (ya da kapıcısına), –zangoç da olabilir– geçmişteki bu yangının tarihini sormuştum. Bekçi bana "evet, olmuş ama ben o zaman Adalar'daydım (acaba Bozcaada mı? İmroz mu? Yoksa benim kullarıyla Şehzade Adaları? 'Onlar'ın kullarıyla keten astarlı Prens Adaları mı?) ve küçüktüm, kesin tarihini bilemeyeceğim" karşılığını vermişti.

Yangın!

Yangın varmış!

Kilise!

Nasıl yokuş aşağı Yenişehir'e doğru yelyeperek koşuşmştuk Sakızağacı'ndan. Varınca oradan da az sağa sapıyorsun ve Dolapdere ve işte kulelerini cayır cayır alevler sarmış Evangelistra kilisesi! Yanıyor!

Bütün ahali evlerden dışarı uğramıştı: Rum, Ermeni, Yahudi, Türk, Kürt, Ortodoks, Katolik, Protestan, Zaza, Yezidi, Yehova Şahitleri, Süryani, Keldani, Romanlar... v.s.

Kulaksız da, Hacıhüsrev de 'götüoturu' oradaydı.

–'Kalabalık'– Kalabalığı, kalabalıkta açıkça ya da silik olarak gördüğüm kimseleri siyah-beyaz çekilmiş bir toplu fotoğraf gibi anlatacağım, anlatıyorum-*anlatılır*:

Kalabalık arasında kendisi Iskenderiyeli ama anası-babası İstanbullu olan Konstantinos Kavafis'e, bir kavafin oğluna benzeyen uzunca boylu zayıf bir adam vardı. Şimdi öğrendim ki Kavafis'in babası da İstanbulludur ve kendisi bir kavafin oğlu değil torunudur! At gibi de incedir. Hem aile içinde dendiği gibi 'Konstantinos Amca', çocukların yüzleri varken niye doğrudan doğruya yangına baksın ki?

Bende, belleğimde yalnız arabı kalmış bu fotoğrafta, sararmış:

Yenişehir ovasının başında Tatlı Badem sokakta Leh Adama Mickiewicz'in geçmişte oturduğu evde oturanlar; Ziba'dan elleri ceplerinde boş dönerlerken Sait Faik ile ressam Cihat Burak;

O günlerde Şişli Terakki'de (ya da Işık Lisesi'nde) yatılı okuyan (sonraları Maya Sanat Galerisini yönetirken ressam Nevin Çokay'la evlenen) Nejat Çokay; bir '*marjinal insan*' Robert Steiner; '*Marjinal ressam*' Aktedron Fikret ve biraz içki kültürü bulunan herkesin tanıdığı ilginç Patriyot Hayati;

'Kızlar'ıyla ve ilerde ölümü ya da öldürülmesi onun elinden olacak, menekşe gözlü, Ceylan adlı sevgilisiyle '*fakir anası*' Çanakkaleli Melahat (Geçilmez); bir mahfelde yapılan '*gece*'den dönmekte olan Polis Bandosu; polis müdürü Demir Ahmet, bir pusulayla dergiler kapatan Muzaffer Akalın;

Ressam '*Lebon*' Hamit Görele; Zeyrek Orta'da resim öğretmeni yontucu Ratip Aşır Acudoğu; aynı okulda yalnız Wagner operalarının konularını anlatan müzik öğretmeni Demirhan Altuğ; (Richard Strauss'un Salome'sini ve özellikle Salome'nin yaptığı üç tül dansını. Son tülün düşmesini dört gözle beklerdik. Bunu Demirhan Altuğ'a üç-dört kez anlattırmıştık. Okulumuz erkekler okuluydu.)

O sırada, müzik âşığı ve sonrada Orkestra dergisini çıkaracak olan Panayot Abacı'nın '*familya*'sını ziyarete gelmiş *Societa Operaya Italiano* (İtalyan İşçi Derneği) yönetim kurulu üyeleri;

'Turing Klöb'den, kurşunkalemiyle, ayakta, gazete bulmacası çözmiye çalışan '*maruni*' Sait Naum Duhhani;

Tayyare Sineması'nda oynayan Ayzenştayn'ın Şimal Hücum Taburu'ndan yeni çıkmış Naki Turan Takinsav;

'*Alabanda*' revüsü için lacivertler giyinmiş '*Sultan Hamit Düşerken*' ilginç bir kötülük ve kıskançlık romanının yazarı Nahit Sırrı Örik;

Aslında Montevideo'daki gibi bir '*horoz dövüşü*' kapışması arıyan, kavasıyla bir İstanbul konsolosu ('*Mor Kilise*' yangını 1946'dan önceyse İngiliz, sonraysa sağlam Amerikan olur); İstiklal caddesinde sinema kapılarında '*gece devriyesi*' şişman ve şaşı '*kadın*'; koltuk değnekleriyle İş'e çıkan Beyaz Rus Madam;

dolaşımdaki 'kadınlardan' bıyıklı Küçük Stella; müşteri beklerken oynadıkları tombalada kendisine hep 'çinko' çıktığı için "ben zaten talihsiz bir kadınlam!" diyerek ağlıyan Tatar Necla, çekik gözleriyle;

Kavafis'in annesinin akrabası olan mücevherci Fotiadis ve ailesi;

Çiçekçi Ivan Milinsky (onun câmekanında zakkum fotoğrafları vardı) ve ailesi;

Tarlabaşı ile Sakızağacı'nın kesiştiği köşede yaz-kış hiç çıkarmadığı asker ceketıyla manavlık eden o Arnavut kadın;

Yanan kilise Rum Ortodoks kilisesi olduğu için Abanoz'dan geceliğiyle (ama başını siyah-mor arası eski Gürün şalıyla örtmüş) 2 numaradaki Afrodit, mamasıyla;

Sakızağacı'ndaki 31 numaradaki Astvazazin (Meryemana) Ermeni kilisesi Katolik olduğu için ne olur ne olmaz diye yine de küçük zangocunu göndermişti, papazlar gelmemiştir; (geçenlerde de Sakızağacı 33'ün merdivenlerinde geceleri geçiren 85 yaşındaki kadın Ermeniydi ama Ortodoks çıktığı için ilgilenilmemiştir;) 'çoğunluk' tarihte de, günümüzde de ne kadar acımasız olabiliyor;

Yaşı uygun olsaydı, *Yeni Marjinaller*'den Nilgün Marmara da, inanıyorum ki, işini gücünü bırakıp karşı kaldırımında yerini alır, yani fotoğrafın içine gelirdi.

Sitare Ağaoğlu (Taşpınar), yıllar sonra, bu Evangelistra kilisesinin Elmadağ'da otururken 'yukardan' ince nakış gibi güzel bir resmini yapmıştı, hem de benim mor renklerle.

II.

Tarihte de bir şey atlanmayınca bir şey anlatılamıyor!

Kentler ve iktidarlar tarihinde de böyledir bu:

Evet, benim çocukluğumun Cankurtaran'ından, birdenbire ve bir silkinişte yeniyetmeliği'min Beyoğlu'suna, yani o zaman yarı-Pera olan Sakızağacı'na atlıyalım.

İstanbul'da üç tane Sakızağacı var biliyor musunuz?

Benimki Beyoğlu'nda.

Şadırvan Mimar Sinan'ın olan Ağa Cami'den başlar ve aşağı Yenişehir ovasına, Dolapdere'ye (Sitare Ağaoglu'nun oya işler gibi, 'yukarı'dan Elmadag'dan güzel ve ilginç resmini işlediği) ve Sait Faik'in bir hikâyesinde "bir derebeyinin şatosuna benzer" dediği Evangelistra Rum Kilisesi'ne, kapıların önü süpürülen Büyük ve Küçük Zibah ucuz kerhanelerine, kısacası belirli bir anlayışın şiirine, cumhuriyetin 'eskimiş' şiirlerine açılır, nitekim açılmıştır da.

1944'te Evangelistra kilisesinin, o karartmalı günlerde, büyük gece yangınına anımsıyorum:

(Raymond Radiguet Fransız taşrasındaki bir yangını kısa ama bir fırçada nasıl anlatır. İçimizdeki Şeytan'da, bu roman yakınlarda Marco Belloccio'nun sol elinden sağ eline geçirilince bir çeşit Kaymak Tabacı gibi olmuştur, İtalyan Kültür Merkezinde gösterilen film boyunca ikide bir yanımdaki Semih Kaplanoğlu'na "Bu gördüklerim sahiden doğru mu? Bugünlerde gözlerim pek seçmiyor da?" diye soruyordum.)

Gece yangını bir başka türlü oluyor. Zaten biz Sakızağacı kopilleri yangını duyar duymaz hemen aşağı Dolapdere'ye doğru koşmuştuk, koşmuştuk değil uçmuştuk. (Kalabalık arasında kendisi İskenderiyeli ama anası İstanbullu olan Konstantinos Kavafis'e, bir 'kavafın oğlu'na benzeyen uzunca boylu, zayıf bir adam olayı çocuklarla birlikte, yangına değil çocukların yüzlerine bakarak ve durmadan tombala çekiyormuş gibi elleri cebinde izliyordur.)

Yarı-Pera ve çevresi gerçekten çok tuhaf bir yerdir, orada nerdeyse Bizans'tan kalmış denebilecek 'kaçak' insanlar da yaşıyor. Tıpkı İskenderiye gibi, orada da İstanbullulara rastlayabilirsiniz.

Az kaldı unutuyordum: Zibah'a (bu sözcükten 'h' harfı giderek düştü) Cihat Burak'ı ilk kez 'şair' Sait Faik götürmüştür, kapıda uskumru pişiriyorlarmış. 1946.

Hem sonra bir vakitler buralar (1882-85 arası) Konstantinos Kavafis, 1934-54 arası da (Ferruh Doğan, Sait Faik'i 15 Mayıs 1950'de tanımış) Sait Faik ve 1946'den başlayarak da, Missouri zırlıslısıyla birlikte Amerikalılar için başkent oldu. Abanoz ve baştan başa Tarlabası bebek kakası bir renge badalanmıştı.

Tarihten on-on bir ay önce, benim kendisini 'Yeni Marjinaler'den, 'uç'takiler'den saydığım Nilgün Marmara'yla bir gün Panayot'tan geçip yeniyetmeliğimin yarı-Pera'sını ararken arkalardan bir yerde Süryani Kadim Meryemana Kilisesi'ni bulmuştuk; ben onu Havva Çıkmazı'nda

sanıyordum değilmiş, Karakurum sokağında, bu arada yine Sakızagaacı'na yandan açılan Karanlık Bakkal sokağını ve uzun kazulet travestileri de.

Biliyor musun benim 1943'ten 1950'ye kadarki yıllarım. –hızla akırpene delikanlılığa dnyorsun–, Sakızagaacı'nda kendiliğinden fuhuşla geçti, geçmiştir.

Uzatmayayım:

Ağacarı'den girilince solda Ermeni 'Katolik' Kilisesi vardır, onun yanında da, köşede bir apartman ve 'umutsuzlar merdiveni'nde de "lmek istiyorum" bile diyemeyen Ermeni Ortodoks bir Sibylle, 85 yaşın üzerinde Ermeni 'Ortodoks' bir Sibylle!

Yani 'acı' çekmektedir.

Yine de bir şeyi atladım! O kurgu'yu zaten okurlar, akbabalar, sırtlanlar anlamayacaklardır, bütün.

1987

Nerde kalmıştık? Evet, *Çanakkale* denilince: 1970'te İstanbul Belediyesi sınırları dışında (yani jandarma bölgesi Küçükçekmece'deki) '*malikânesi*'nde tombalacı Ceylan'ca öldürülmesiyle (Demir Ahmet'ten Necdet Uğur'a kadar uzanan) bir çağı açıp-kapatan *Çanakkaleli Melahat*'tan söz etmeden *geçilmez!* Melahat Geçilmez fuhuş tarihimizde Büyükparmakkapı'da (gel de şimdi Çamlıcalı bir bahçıvanın oğlu olan Şair Metin Eoğlu'nun '*Lôgranparmaklaport*'unu çıkarma!) '*iş*' kesintiye '*uğra*'masının diye (her iki sokağa açılan) '*çift kapılı*' evler tutmasıyla da ünlüydü. (Galatasaray Spor Kulübü'nün bulunduğu Hasnungalip Sokağı [13 numara, Yeni Apt.] ile Anadolu Sokağı, [17/19] arasında, Beyoğlu Emniyet Amirliğine doğru.)

Ne olur ne olmaz! Fuhuş yapılsın yapılsın bir ev, yönetimin bir tek kararıyla mühürlenebilirdi. İşte tek parti dönemi denk bütçeleri, domuz enseler, alabros tıraşlar.. Kısacası Alkazar Sineması'nda Gungadin'ler ve Osmanlılarda olduğu gibi Hıristiyan devşirme değil şimdi '*hanefi*' olmuş kapıkulları çağı!

Cankurtaran Sultanahmet'tedir. Şimdi 'uç'ta kalmış bir İstanbul semti olabilir. Bizans zamanından 1821'deki Mora olayına kadar da *Mangana*'lar Badanalı bir deniz feneri bulunan *Ahırkapı*'ya ve kurulduğu gerçek yerinde olan Gülhane Hastanesi'ne çok yakın. Yani Sirkeci'den sonraki ilk banliyö tren istasyonu. (Zührevi Hastalıklar Hastanesi ise demiryolunun ötesindeydi. Biz büyük uçurtmalar uçurduğumuzda kapatılan orospular pencerelerden bize şeker atarlardı, hey!)

Sanıyorum 1971'de bir pazargünü dolaşmamızda *Cankurtaran*'da 1940'ta oturduğumuz iki katlı, geceleri gaz lambası yakılan, tahtaları iyice eskimiş ve bükülmüş ve ahşap evi, yukarıda belirttiğim maarif vekilinin 'ikizleri'yle aynı 'ecurie'den olan, umran görmüş ve karanlık 'ailece' hep 'iktidar'da bulunmuş Oxford çıkışlı bir arkadaşına göstermek yanlışlığını işlemiştim. Seramikçi olan karısı beni hâlâ hikâyeci olarak bilir! Olur, olacak böyle şeyler. (İsveç'teki Demir Özlü gibi, İsviçre'deki o arkadaş da Türkiye'ye dönsün ama herhalde şarkıcı Cem gibi değil!)

Cankurtaran'dan sana düz, siyah-beyaz ve körüklü bir anı: O zamanlar devlet, idamları *Ayasofya*'nın önündeki alanda yapardı. Geçenlerde bir pazartesi günü öğlen Gazeteciler Cemiyeti lokalinde buluşmaya giderken baktım orada yabancı turistler dolaşüyor. 1940 ya da 1941, karartma günlerini unuturum da, şunu hiç unutmam: Bir gün sabahın ayazında *Cankurtaranlı öğrenciler* tabiat bilgisi ya da ne bileyim işte yurttaşlık bilgisi dersinin bir uygulaması için filan, çatılmış bir darağacının ucunda urganda sallanan ve boynu kırılmış bir adamı seyre gitmişlerdi. Yavrukurtlar da kepleriyle öndeydiler. Öndeydiler evet. Bu kadar. Dedik ve selamladık.

1987

bin berlin geceleri'nden

“çırılçıplak, başıbozuk ama uygarca”

18 Temmuz 1990 Çarşamba (Bir atlayış!)

Kulturforum'daki sarı renkli Devlet Kitaplığı'na giderken; Ku'damm'a, Ku'damm'ı Uhland'la kesiştiği o noktaya, ortaya artık iyice yerleşmiş (Çanakkaleli) Melahat'a, onun heykeline uğradım yine. Ne yapılabilir, elimde değil!

Bewag adlı bir mağazanın önünde, tam. Çöp torbalarıyla barikat kurmuş gibi. Öyle hiç kıpırdamadan duruyor. Bir sandalyeye kurulmuş olarak. (Berlin'e mayıs başlarında ilk geldiğimde, Üniversite Kitaplığı'na gitmiştik 'Alman' Arif Çağlar'la. Vakit azdı. Kitapları aramak üzere içeriye girmiştik. 'Magasin' yazıyordu kitapların bulunduğu *söğütülmüş*, yerde, 'Mahzen' sözcüğü 'mağaza'dan geliyormuş. Ya da tersi.)

Deftere yazmışım:

“Eskiden, Küçük Asya denilen, ama şimdinin bu 'uslu coğrafya'sındaki gençlere, daha doğrusu 'şiir toplumu'ndan sayılabilecek kimi genç şairlere 1955-56'lardaki Ankara şiir olayı şöyle özetlenebilir belki: Evet; *Çırılçıplak, başıbozuk ama uygarca!*

Cemal Süreya da, İlhan Berk de, 'zamanımızın bir şairi' olan Sezai Karakoç da, Turgut Uyar da parasız yatılı okumamışlar mıydı okullarda. Evet; şiir ve özellikle de şiir dili altüst edilmeye başlanmıştı o yıllarda.

a'cılardan 'bir adam' çıktığını duyacak mıyım? Yoksa hepsi de tatarla titiri mi?

Bir Akşit Göktürk'ün bende çok ayrı bir yeri ve değeri var. Benzersiz bir insan denebilir mi ona?

1990

III

“kaymak tabağı” üzerine

Hangimiz çocukluktan yeniyetmeliğe ikinci adımlarımızı atarken okuduğumuz “Kaymak Tabağı” kitabının o mayhoş, o diri tadını damağımızda ve belkemiğimizde unutabiliriz? Kimse de gözleri faltaşı gibi büyüten bu Kaymak Tabağı yazarının ve yayıncısının kim olduğunu; Fettah'ın kucagının ve kollarının nasıl çekici kılındığını bilmezdi. Kulûbe ve burma bıyıklar neden kışkırtıcıydı? Biraz D.H. Lawrence'ın *Lady Chatterley'in Sevgilisi* romanını uzaktan andırmış olsa da, derken birdenbire ortaya çıkan aygır gibi azgın papaz ne oluyordu peki? Sonrama söyleyeyim Edmond da kimdi? Neden böyle şeyleri olağanüstüdür? Hem Japon sahneleri neden öyle çok uzun sürüyordu? Bütün bunların yeniyetme aklına bile yatkın bir açıklaması olmalıydı, olmalıdır değil mi?

Şimdi yazarken aklıma geldi. Galiba 1955'lerdedir, Fransa'da Françoise Sagan adlı bir romancı ortaya çıkmıştı. "Günaydın Hüzün" harıl harıl çeşitli dillere çevriliyordu; sonra bu kızın romanından film bile yapıldı. Bizde de o güzelim Türkçesiyle ve ele avuca sığmaz kunt zekâsıyla denemeci ve eleştirmen Nurullah Ataç'ça çevrilmişti.

O sıralar Françoise Sagan adlı evlere şenlik bu kız bir lise öğrencisiydi. Fransa'da bir öğretmen şunu demişti; "**Biz okullarda kızlarımıza böyle romanları okumalarına kesinlikle izin vermiyoruz, ama Günaydın Hüzün gibi böyle romanları artık kendileri yazıyor!**" Ve bir yazın yanı edebiyat eleştirmeni de ciddi ciddi Françoise Sagan için "**O alyuvarları olmayan bir Collette'dir**" diyordu bir incelemesinde. Oysa, Kaymak Tabacı ve onun sahici türevleri olan (değerlendirilsin, değerlendirmesin) nice "tabak"lar okulların avlularında ya da bahçelerinde gizli gizli ve elden ele dolaşarak "**okunurdu**", "**okunur**" Ben Zeyrek Orta'da helâlarda bile okunduğunu biliyorum. Hem neden okunmasın?

Sonraları duyduğuma göre, gizli ve kara dolaşıma çıkan Fransız Kaymak Tabacı'nı uyduruk bir adla Apollinaire biraz para elde etmek üzere alelacele yazmış bir yayıncıya. Bizde de, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Kaymak Tabacı'nı Mehmet Rauf! İşlerin doğruluk payını elbet bilemem.

Şimdi bizim kuşaktan, arkadaşlardan böyle bir şeyi kim yapacaktır? Merak ederim. Kanava ya da kasnak nasıl olsa elde var çünkü.

Anımsadığım kadarıyla Kaymak Tabacı doğallıkla o günün ölçülerinde *çok* "pornografik" ile *az* "erotik" arası bir yerdeydi. İçinde iç gıcıklayıcı ya da kabartma yapıcı sözcükler geçirdi, gelip geçer. Şimdi düşünüyorum da; biraz zorlasak İstanbul'un bütün seçkin okullarında okutulabilinir, kendisine uygunca bir ders de bulabiliriz gibime geliyor. Söz gelimi Tabiat Bilgisi ya da Yurttaşlık Bilgisi.

Kaymak Tabağı elbet resimli ve renkli (hatta içindekilerle) olsaydı daha okunuşlu ve daha kullanışlı olurdu. Ama herhalde bir aceleleri varmış, çok huylanmış oldukları iyice anlaşılıyor. Düşünün, elden ele dolaşan bir kitabın resimleri ne duruma gelirdi acaba?

Osmanlıların Hamamnameleri, Berbernameleri gibi; lekeler, sarılıklar içinde, belirli sayfaları da hemen bakmak için kıvrık! Doğrusunu söylemek gerekirse, nasıl Osmanlılarda saraylarda veliahtların Bahnameleri varsa; Cumhuriyet'te de öğrencilerin, Galatasaraylıların, Dame de Sion'luların, Saint Joseph'lilerin, Saint-Benoit'luların, Sainte Pulcherie'lilerin (onlar daha çok Fransızcasına bakarlardı herhalde!) bir Kaymak Tabağı vardır.

Hiç unutmam, "aşk" öyle zaptedilmez bir şeydir ki, her aşk şiirleri antolojisi'nde önemli bir yer kaplayan ünlü bir şairin Şifalı Otlar Kitabı'nda bile hem Padişah Macunları, hem Halk İçin Padişah Macunları bölümleri vardı.

1986

Önce, Osmanlı tarihinde aynı kâğıtta ve üst üste çekilmiş iki ayrı görüntülü (yani ‘*süperpoze*’) bir fotoğraf gibi duran Avcı Valide Turhan Sultan adlı bir *imparatoriçe*’den söz edeceğiz.

Tam 42 insan yılı ‘Divan-ı Hümayun’da *çevrilen* devlet işlerini (‘Devlet’; Hanedan’ın ve zâdegân’ın *mülk*’ü, *emlak*’ı olarak ele alınır hep) narhları bile gizlice sessizce bir *el* kafes arkasından izlemiştir. (‘*Kanunsuz*’ da denilebilen Sultan Süleyman’ın açtığı ‘yol’ Harem’e giderdir çünkü, gidiyor). Sonunda tahttan koparılıp Edirne’ye soğuk bir saraya kapatılır. Çevresindeki Bostancılar’a, gerektiğinde insanı ipek ipe boğma görevini de kolaylıkla görebilecek Gardiyanlar’a sorduğu ilk soru “Ava çıkabilecek miyim?” olmuştur.

Avlanmaya çok düşkündür!

Evet biliyorum; içinde bulunduğumuz böylesi ve bu 'topluluk'da bin yıldır hemen her konuda ve her zaman ve hiçbir şeye özen ve dikkat gösterilmezdir ama yine de bizim kulağıımıza sıcak kurşun küpe olsun! diyelim. Divanlar'da, Meclis'lerde, Kurul'larda, Mahkemeler'de bir Kafes ha? Yönetim de Harem! (Ya da daha doğrusu 'dışardan' Selamlık!)

1980'de Althusser, 'düşünce'yi ve 'düşüncesi'ni trajik bir biçimde noktalamadan önce, ilginç bir saptamayla "*İdeolojilerin 'kendiliğinden' tarihi yoktur*" diyordu. (Bu vargı acaba, Freud'un "*Düşlerin tarihi yoktur*" varsayımıyla örtüşür mü?)

[Ben 'ideoloji'ye, belirli bir amaçla ve zaman zaman 'işletilen yürürlük'de diyorum; dilerim ki 'ideoloji' yerine kullandığım bu terim yalabıklaştırılmasın!]

Şimdi Althusser'in kim bilir nelerden ve nasıl gelmiş bu vargısını *kurşun rengi - kurşun rengi düşünürüm*. Bizim dünyamızdaki bütün coğrafyalarda; ister dikey, ister çapraz, ister verrev ve isterse bambaşka bir düzlemde olsun ve 'Tarih' hangi anlamda ele alınırsa alınsın, tarihsiz bir insan ve toplum ilişkileri olgusu olabilir mi? Ve 'zaman içinde' ne kadar geriye gidilirse gidilsin ne zaman 'iktisat', 'üretim biçimi'; küçük harfler, büyük harfler; elif, lâm, mim olmamıştır ki?

[Türkiye'ye geliyorum. Gelince, "İçinde devindiğimiz, dönenip durduğumuz ilkel boyutlu bu düz - tarih anlayışımız böyle sürüp gidecek midir?" demekten de kendimi alamıyorum. Galiba gider, gitmektedir de! Sıpararın ve tayların tarihleri yoksa ne yapalım yani? Bizlerden coğrafya olarak uzak timsah yavrularının da!]

Bizim bildiğimiz ‘Tarih’ *herhalde ve elbet* ancak insanlara özgüdür ama gerektiğinde *tersten* de okunabilen *özel bir perspektif* değil midir?

(Sözelimi; Cumhuriyet’in kısa ama yoğun, derişik şiir serüveninde, ‘ilk sivil şiirler’ 1955-56’larda Ankara çıkışlı olarak yayımlanmaya başlamıştır. –Buradaki ‘sivil’ sözcüğüyle ulaşılmak istenen, sözcüğün ‘Code Civil’deki ‘uygar’ anlamıdır.)

[Çocukken yeniyetmelik çağları arasındayız. 1946; Missouri zırlısı gelmiştir Amerika’dan; gelmiş ve Türkiye’yi, yazın’ı, bu arada Dağlarca’yı tam da ortadan ikiye bölmüştür. Yaz aylarında Tomtom Kaptan mahallesi kopilleriyle birlikte Havaçeliği spor takımı olarak Taksim’den, o zaman oturduğumuz Sakızağacı’ndan derin derin Dolmabahçe’ye iniyoruz. Evden anlamasınlar diye denize donsuz, ‘sivil’ giriyorsun!]

Böyle bir (bence) zorunlu girişten sonra, geldik Divan Şiiri konusuna.

Aşağı yukarı on yılda bir, görelî olarak kurulmaya çalışılan ‘demokrasi’ çatısının ve yuvasının ‘bozulması’ gibi (gerçekte Yeniçeri Ocağı hiçbir zaman kapatılmamıştır tarihte ve kapatılamaz da! Çünkü biz Osmanlıların tek ve iyi bildiği şey ‘kışla’ kurmaktır); yazın dünyasında da yine yukarı aşağı on yılda bir, gündeme konur! Bence bu konuş, bir ‘bireşim’ filan aramaktan çok, bitmiş, hem de kesin bitmiş bir aşkın anımsanmasıdır yani bir çeşit yurtsama (nostalji).

‘Ren Düşüncesi’nden yana gözükenler, hatta ...giller bile, Divan Şiirini Osmanlıların çıkmaz sokaklardaki yaşayış biçimlerinin olduğu gibi şiire bir yansıması olarak görmek isterler, öyle de görmüşlerdir de... Her şey dendiği kadar ‘yalın’ ve ‘geçişli’ olsaydı eskinin ve yeninin şiir ve kültür sorunları kolayca çözülebilirdi, bu arada Divan Şiiri de yerli yerinde otururdu! Bizim J.P. Sousa dahi işin bir köşesinden yazdı: “Bir şey etki de yaratır, tepki de.”

Uzluğun uzmanları, yani Divan Şiiri üzerinde çalışan Dallar bile 'Divan' sıfatının bu şiire nereden geldiğini? Gelip nasıl eklendiğini? Ya da böyle bir nitelemenin neden yapıldığını? Bu budur diyerek söyleyemezler!

(Ortaoyunu'nun Süleymaniye Şifahanesi'nde deliler arasında ortaya çıkmış olduğu olgusu pek yaygın değildir. Ama tımarhanede olsun, hapishanede olsun 'atılmış insan'la, hele bu insan 'hakkılığın inadı'nı taşıyorsa, kesin başa çıkılamıyacağının açık bir kanıtıdır da. (Reha İsvan da çok değişik bir konumdan 'eküri'den aynı şeyi söyler: "Ben zaten özgürüm!")

Evet, tarihte olup biten her türlü 'üleşme'nin garip bir çelişkisi de vardır. Sözgelimi; gerçekte dört dörtlük bir çöküş döneminin başlangıcı olan Sultan Süleyman zamanında devletin [Fatih'deki] Sahn-ı Seman medreseleri 'suhte' okuturdu; ama bunlar Anadolu'da Celâli ayaklanmalarını başlatanlar da olmuştur!

Yine sozgelimi; Galatasaray Lisesi İmparatorluğa ‘Tanzimat memuru’ yetiştirmek üzere kurulmuştur ama (yüzyılda da olsa) iki-üç ‘adam’ çıkarabilmiştir. ‘Marjinal ressam’ Cihat Burak, ‘marjinal yazar’ Fikret Ürgüp.

İşte Süleymaniye şifahanesi’ndeki sağaltımın, –elbet koşullar yerine gelince–, bir yaratıcılığa dönüşmesi de öyledir. Bir devlet kendini savunmak isterken çok geç bir sonuçta da olsa bir savunmasızlığa düşebiliyor demek ki. –Ne olursa olsun, devletle özdeş olan Tanzimatçıların ve geçmişte umran görmüş ve iktidarda ve geniş bir aileden gelen Namık Kemal’in Ortaoyunundan ve Yunus Emre’den nefret ettiklerini unutmayalım!–

[Fatih medreselerin, Devlet’in karşısındaki ‘uç’ ise –sözgelimi– Siirt’teki Tillo (Aydınlar) köyüdür. (Saidi Nursi orada okumuştur.) Evet, eskiden bu yana iki Türkiye vardır: Biri taşradaki ‘İbrahim toplumu’; öbürü, kentteki ‘dar kalabalıklar’

Divan Şiiri sonra 'bilim'i ve 'düşünce'yi de dışlamıştır. Özellikle 14-15. yüzyıldan başlayarak Anadolu'da ve bütün Doğu'da tıp ve matematik hızla geriler. 'Düşünce' serüveni ise hepten durmuştur. (Bu durum bugün de, gündelik siyasi alanlarına kadar yayılarak şiddet ve dehşetle sürüyor.)

Osmanlı İmparatorluğu (sanki yorulunca '*ayak değiştiren*' bir kuştur) imparatorluk olarak kapanıncaya kadar Divan Şiirinde herhangi bir '*yürüyen şiirsel ve toplumsal bir süreç*'e izin vermez. Ahmed Hamdi Tanpınar 18. yüzyılda bir tek (o da biraz) kişisel, birey başlamıştır der. Nurullah Ataç başta olmak üzere Cumhuriyet'in laikleri, (bence) bütün Türk zamanlarının en güzel anlatısı olan *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü de [bakın, 'ekürî' ayrımından ileri gelebilir, ve –çok kaba– bir anlamı da vardır] es geçmişlerdir 1973'e dek!

Sabri Ülgener de Divan Şiiri'nde kullanılan kimi 'kögük'lerden, 'beyit'lerden yola çıkarak o çağın iktisadına varmayı dener. Ama o günün şuarâsının kendilerini çok iyi gizledikleri ve şiir atölyeleri unutulmuştu! (Şiir atölyeleri yalnız padişahların saraylarında yoktu ki, konaklarda ve yahılarda da vardır.)

Yani kısacası Divan Şiiri'nde neyin nereden geldiği pek de iyi bilinmezdir.

(Herhangi bir Divan şairi birdenbire 'kalpten' öldüğünde cebinde bir şiir karalaması bulunuyorsa orada önce 'ayak'ların yazılmış olduğunu, dizeler ya da kögük'lerdeki öteki sözcüklerin yerlerinin nokta nokta boş bırakılmış olduğu görülecektir!)

Ne diyorduk?

Düğüm atıyorum: Yazının başındaki “Ava çıkabilecek miyim?” sorusunu *Mülk, Taht, Çiftlikler, İktidar Tapu...* umurda değilmiş gibi davranan ‘Avcı’ Mehmet IV sormuştur gerçekte! Yoksa annesi Turhan Sultan değil! Zaten Osmanlılarda ‘imparatoriçelik’ kurumu da yoktur! *Tarihte çekilmiş fotoğraf ‘süperpoze’* olduğu için hangisi önde, hangisi arkada pek iyi seçilemiyordu. Ama Valde Turhan Sultan’ın 42 ‘insan yılı’ Divan-ı Humayun’da kafes arkasında oturmuş olduğunu bildiğimden kendisini öne almış olabilirim! Özür dilerim.

Galiba biraz da bu yüzden Divan Şiiri, şimdiler ‘şiişel bir Kapı Vurmak’ (Yani ‘tık!’, ‘tık!’) uğruna kullanabiliyor, kullanılır. Ben böyle düşünüyorum.

1987

nilgün marmara ile bir kent kütüğü denemesi

Ezra Pound'un (geçici olarak Rapallo, İtalya; belki de sürekli) *"Baban İstanbullu zengin bir tüccardı"* kantosundan, XII'den yola çıkıyorum, çıkıyoruz.

Elbet Kavafis'i, bi kavafın oğlunu hiç unutmadan, unutmayarak. Kavafoğlu, 1882'de 4 kardeşi ve annesiyle birlikte Victoria Koleji'nin ve İtalyanlar Bulvarının ve daha bir dolu şeyin bulunduğu İskenderiye'den, o *karışıklıktan* ve denizden bombalanmaktan kaçarak İstanbul'a gelip sığınır yarısı kiremit kırmızısı boyanmış Lloyd şilebiyle. Matematigi en son bırakanlardandır.

Önce Tarabya'da kalıyorlar. Sonra *"o korkunç Yeniköy!"* Yeniköy'de annesinin akrabası mücevher taciri Fotiadis'in –İdris'in çocukluğunda Fotiadis ailesi çiçek satıcısı olmuşlardı Aynalı Pasaj'da. [Avrupa Pasajı]. İvan Milinsky'nin dükkânının yanında– iyi ısıtılmayan villasında.

Üç yıl sonra 1885'te Bohemia adlı bir gemiyle, Eski Yunanca öğrenmiş çünkü Fotiadis'in arası Fener Patrikhanesi'yle çok iyidir; 'Beyzade' şiirini (Veziades) o zaman yazmıştır. "Beyzade"ye dilenirse, 'Beyoğlu'da denebilir ve teyzesinin oğluyla duygusal bir ilişkiye girmiş olarak kendi başkentine, İskenderiye'sine dönüş. Onu sürekli izleyen bir kent vardır, her yerde bir 'kapatılmışlık' Üstelik Yeniköy'de "evi kiraya vereceğiz" tehditleri. Kimi geceler Yeniköy'den Beyoğlu'na gelirken, "Pera'da, Taksim Caddesi'nde, Pellos Halamda kalacağım" der, ama şu biçim törenlere katıldığı da olur:

"Çocukları ortaya alırlar. Anadan doğma çınlçıplak soyarlar. 'Külhancı' bir büyük gömlek getirir. Bunun adı 'Layhar'ın Kefeni'dir. Gömlek iki yakalıdır. 'Destebaşı' iki çocuğu yan yana getirir. Bu gömleği çocukların başından geçirir. Sağ yakada 'eski çocuk' sol yakada 'yeni çocuk'!.. Sağdaki çocuk gömleğinin koluna sağ elini, soldaki sol elini sokar. Yani bir gömlek içinde bir çıplak çocuk! Dışardansa iki başla iki el görülür.

Külhancı ocağın ağızına doğru iki dizi üstüne oturur, ellerini dizlerinin üzerine koyar ve kardeşlik töreninin duasını okur:

– Ey Layhar'ın evlatları! Burası baba yurdudur. Burada senin benim yoktur. Burada herkes kardeşdir. Bir anadan doğanlar, bir babadan olanlar birbirlerini boğazlayabilir. Oysa Layhar'ın evlatları birbirlerini bir vücut bilirler. Kardeşlerine birisi bir iğne batırsa acısını kendi vücutlarında duyarlar. Bu kefenin sağlığında girenler ölünceye kadar birbirlerini ayrı görmezler. Bu ikilikte birliktir. Bu senin sağ elindir. Sen de bunun sol elisin. Vücudunuz birdir. Başlarınız ikidir. Biriniz sağınızı, biriniz solunuzu görürsünüz. Ömrünüzün sonuna kadar birbirinizi görür, g zetirsiniz. Her gün kazancınızı buraya getirirsiniz. Burada bu senindir, bu benimdir yoktur. Az çoğu arttırır, çok hepimizi besler. Kazan birdir, hepimizi doyurur.

Külhancı ellerini kaldırır, Layhar'ın ruhuna bir Fatiha okur. Sonra oradakiler (bu arada Kavafis) de gelip birer birer g mlektekileri “hoşgeldin yeni kardeş” diye  perler. Ve o gece iki  ocuk *küllerde* bir gömlek içinde uyurlar.”

Kavafis “Yaşamı bir kentte ıskalamışsan, başka kentlerde de ıskalarsın” der.

canto XII

(Ilhan Berk ile Yurdanır Salman çevirmiştir)

Sonunda içki hastaneye boylatmış onu,
ameliyat etmişler ve zavallı bir orospu varmış
Kadınlar kısmında, çocuk doğurmuş tam bu sırada
Gemiciyi dikiyorlarmış ve piç kurusunu getirmişler
Ve demişler ki ayıldığında:

“Bak işte senden bunu çıkardık!”

Ve hisse sahibi olmuş gemide
ve sonunda geminin yarısını almış

Sonra da hepsini
ve sonunda filosu olmuş:
Ve çocuğu okutmuş

ve çocuk üniversitedeyken
Yaşlı gemici yeniden yatağa düşmüş
ve ihtiyar denizci demiş ki:

“Evlat yazık ki daha fazla dayanamayacağım
Sen gençsin daha

Sana so rum luluk lar bırakıyorum

“Sen büyüyene dek beklemek isterdim

“İşi devralacak duruma gelene dek. ”

“Ama baba

“Bırak benden söz etme sen, ben iyiyim

“Sana dönelim baba.”

“Hah işte iyi söyledin evlat

“Bana baba diyorsun, ama baban değilim

“Senin baban değilim senin; ananım” demiş

“Baban İstanbullu zengin bir *kavafdı*.”

1987

IV.

Herhalde Tarih'te de günümüzde de havada öyle asılı duran bir nesnellik yoktur, olamaz da. Hele burada Doğu'da, bu coğrafyada bulunuyorsak hiç olmaz. Koşulların renkleri, ışıkları, boyutları ve ortamın (sözgelimi verevine de) çizgileri bakışlarımızı, vargılarımızı etkileyecektir, etkir. Ama yine de bu yazıda becerebildiğimce nesnel olmaya, daha doğrusu yansız olmaya çalışacağım.

Cumhuriyet'te ve Cumhuriyet'le birlikte ortaya çıkan 'kadın dolaşımı' konusunu ele alırken, ne kadın işlerini bir yerlerde gülümseyerek ve 'karı kuvvetleri' diyerek gizliden gizliye alaya alacağız; ne de Osmanlı Beyliği (Söğüt ve Domaniç) gibi bizim için bir uzak geçmişteki herhangi bir tarih kitabında '*bâciyan-ı rum*' deyişine rastlayınca 'ordu-millet' oluşumuzdan böbürleneceğiz. Velhasıl belirli bir '*consensus*'u ('amentü'yü) oluşturmak isteriz.

Bu yazının adı ya da başlığı 'Bu Cumhuriyet'te Kadın Dolaşımı'da olabilir. Gerçekte ve temelde ve hemen her alanda '*dar*' ve '*kûçûk*' olan Osmanlı İmparatorluğu'nda balolar 'resmen' düzenlenmediği için, '*kadın dolaşımı*' (yani '*kadın tedavülü*') ilk kez, (üzerine basıyorum) ilk kez Cumhuriyet'te gündeme gelmiştir. Ve handiyse 'balo' demek 'kadın dolaşımı' ile adeta özdeş demektir.

Gerçi, varlıklı bir vezirin kızı ve ağzının tadını bilen ve orta yaşlı İhsan Raif Hanım ('Çıkılmaz Sokak' ilginç oyununun yazarı ve genç Şehabettin Süleyman'ın karısı), Şair Nigâr Hanım (yani Nigâr Bint-i Osman), Leyla Saz Hanım, Halide Edip Hanım... Osmanlı çıkılmaz sokaklarında (mimarlar bilirler; Osmanlı kentlerinde inanılmaz ve akıl almaz ölçüde '*çıkılmaz sokak*' vardır. Hem kentleşmede, hem başka alanlarda çok önemli ve anlamlı bir Doğu özelliğidir bu), (Bugün de Türkiye bir çıkılmaz sokakta değil midir sanki?) Osmanlı evlerinde (evden eve de olsa) dolaşıldı.

İstanbul'da, İzmir'de ve Selanik'te levanten çevrelerde zaten balolar düzenlenirdi. İstanbul'daki elçilikler de güzel yazlıklarında, Boğaziçi'nde balolar düzenlerlerdi. Ve Selanik'te ise konsolosluklar ve bütün imparatorluk coğrafyasında ilk işçi sendikalarını kuran Yahudi toplulukları.

Yukarıda vurguladığım gibi ve sanıldığının aksine 'dar' ve 'küçük' Osmanlı İmparatorluğunu şimdilik bir yana bırakacağız.

Osmanlı İmparatorluğu düşünce ve düşünce üretimi açısından da önemsiz sayıldığı için dağılması birkaç yüzyıl gecikebilen, değişik bir deyişle de *Despotluk ve Nobranlık İmparatorluğu*'nu gerçekten de bir yana bırakalım derim ben.

Biliyorsunuz, toplumsal Kasap Suratlılık, Toplumsal Gaddarlık ve Acımasızlık ve Kesik Parmağa Bile İşememek kavramları günümüzde de geçerlidir, geçerli. Birtakım incelikleri olduğu kuramsal olarak varsayılan yazın, edebiyat çevrelerinde bile durum öyledir. Hiçbir işe, ama hiçbir işe özen gösterilmemesi de işin cabasıdır.

Kalın çizgileriyle Cumhuriyet'in Ankara'da ilan edildiği 1923'den; özellikle 1927'den sonra Cumhuriyet'te, benim öznel bir görüşle 'kaymaklar gibi' diye nitelediğim, gerdanları bir parça gıdılı kadınlar ya da daha doğru bir deyişle Güzeller, elbet önce memur ve muvazzaf ailelerinde ('şehir kulüpleri' ya da 'mahfeller'de) salınmışlardır, salınırlar.

Ankara'da Yenişehir'de; İstanbul'da Şişli ya da Moda'da, Mühürdar'da; (iyi ve çekingen mülk sahiplerinin boy attığı Mühürdar'da) İzmir'de Karşıyaka ve Alsancak'ta... kışın tilki kürkleri, yazın tiril tiril ipekliler içinde. Tabii herşey 'ekürî'ler çerçevesinde döneniyordur. Yani aynı 'tavla' ya da 'ahır'da.

Hakkı yenmiş olabilir. Yaşasaydı belki Cumhuriyet'te ilk dolaşıma girecek kadın Fikriye Hanımdı. Münih'ten satın aldığı sedef kabzalı bir tabancayla Çankaya yolu üzerinde bir faytonda canına kıymıştır. (Fayton şiiri.)

"...böylece Cumhuriyet'in ilanını görememiştir. Şimdi fotoğraflarına baktığımızda onun 'ince' sesini duyar gibi oluyoruz. Fotoğraflardan ses duyulmaz diyeceksiniz; ama ince kaşlı, hokka ağızlı ve saçları (öylesine) düz taranmış, kaymaklar gibi bir kadını fotoğraflarının dışında başka nasıl bir sesle düşünebiliriz?"

"Tarihte her dönemin bir sesi, bir kadın sesi yok mudur? Hem fırsat bulup dinlediğimizde *Sahibinin Sesi* (His Master's Voice) markalı –*Köpek marka* da deniliyor Türkiye'de– taş plaklardaki kadın sesleri neredeyse kopacak kadar 'ince' değil midir? Ve isterseniz 'ince'nin yanına biraz da 'hüzün' katabiliriz.

“İnanmıyorsanız, eski plaklarda şarkıcı Denizkızı Eftalya’nın sesini dinleyiniz. Ama o Fikriye Hanım gibi Ankara’da değil, İstanbul gazinolarında ve sokaklarında dolaşan bir kadındı. Elbet asıl dolaşım yeri Pera’ydı, yani Beyoğlu. ‘İnce ses’ öylesine yaygındı ki erkek olan Hafız Burhan, insanın tüylerini diken diken eden marşları bile o ‘ince ses’le söylerdi (söylermiş).”

[Sevim Burak bana bir taş plaktan Hafız Burhan’ın ‘kastrat’ ya da ‘sopranit’ sesiyle İstiklal Marşını dinletmişti. O zamanlar hikayelerini, ufak ufak kâğıt parçalarına yazar ve onları büyük pencere perdeleriyle yukardan aşağı iğnelerdi ve karşısına geçerek daktiloya çekerdi.]

Son çözümlemede, Cumhuriyet tarihçisi Mete Tunçay da ‘*Tek Parti Dönemi*’ araştırma kitabında şöyle yazıyor:

“1931 başında Naşide Hanımın güzellik kraliçesi seçilmesi, öğretmen olması dolayısıyla, Maarif Vekili Esat (Sagay) [Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye'den hocasıdır] Bey tarafından kınanınca, eski deyimle 'kılıkali' mucip olmuştur. (Yobazlıkla suçlanan bakanın beyanatını tavzih için bak. Cumhuriyet. [1931])

“Ertesi yıl Keriman Halis'in Dünya Güzeli seçilmesi ise Atatürk'un 'Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu' vurgulayan bir demeç vermesine yol açmıştı...

“Balolara girip çıkanlarla, onları tahta perdeler arkasından seyreden köylülerin arasındaki uçurum, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun erken Cumhuriyet Ankara'sını anlatan romanlarında çarpıcı bir biçimde dile getirilir.”

“Balo modası, askeri ve mülki erkan tarafından hızla taşraya da yayılmıştır.”

5 Aralık 1927 tarihli bir gazetede Erzurum'dan bir haber:

“...askeri mahfelde düzenlenen baloya Vali Beyefendi, Kumandan Paşa, Rus Konsolosu... katılmış... 'Saz'ın İstiklal Marşını çalmasından sonra nutuklar söylenmiş...”

1987'deki 'Kolsuz (Kollarsız) Bir Hattat' kitabımda da belirtmiştim, esnaf ve eşraf her zaman ve her koşulda iktidardan yana olur. (Şerif Mardin) "...hükümet partisini tutan eşrafın sayısı muhalefete katılarak kendilerini kazançtan yoksun bırakan eşraftan daha kalabalıktır."

Ayrıca o zamanlar memur kadınlar ya da kocası memur olan kadınlar arasında Cumhuriyet Balolarında Gazi'yle dans etme modası da vardır. Zsa Zsa Gabor (Kadro'culuktan, düşünmekten bir daha ömür boyu vazgeçen Burhan Belge'nin karısı), güzel ve sarışın Nahit Hanım... (Nahit Hanım 3 kez Atatürk'le dans etmiştir.)

İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Kadın Kongresi olayı önce Halk Partisince ciddiye alınır. İsveç'ten yazar Selma Lagerlof da gelmiştir. Kongre sürerken Halk Partisi işin ayırdına varır; Hukuk ve Demokrasi Türkiye'de istenmez, "o kadar da değil" derler. Parti Kongreden hemen desteğini çeker. Badem bıyıklı, domuz enseli, hiç gülmeyen adamlar toplumun az biraz bile açılışı yönünde hiçbir hoşgörüyü evet demezler ve dememişlerdir de. 'Badem bıyık' ise yazmış olduğum gibi "...bir anlamda ve aşağı yukarı, 1923-1950 yılları arasındaki 'denk bütçe'ler gibi çok şeyi özetleyebilir."

(‘Düşünür’) “İdris Küçükömer, 1969’da yayınladığı ‘Düzenin Yabancılaşması’ kitabında bu bıyıkların (yani anlayışların) aslında pek de değişmeden Cumhuriyete kaydınılmasını ne kadar güzel anlatır.”

“Badem bıyık’ Osmanlı’dan Cumhuriyet’e, özellikle ilk yılların bürokratlarına, noterlere... nasıl ustalıkla ve kılık değiştirerek kaymıştır.”

Benli Belkıs’ın hikâyesi çok ayırdır.

Safiye Ayla’nın da.

Sonra “*Tunca-Arda Güzeli Mübeccel’im ben*” diye şarkı söyleyen Mübeccel Hanım da var.

Benim liseli bir arkadaşım aracılığıyla tanıdığım Şifa Suyu güzellik kraliçesi İnci İzmirli. (Sait Faik bir konuşmasında onun garip beyazlığını, fesleğen çiçeğini ve saka kuşunu sevmesini ne güzel sergilemiştir Tarlabası’ndaki evinde.)

Aşkolog olarak bilinen –ben ise kendisine Aşkbilim uzmanı diyorum– Şair Cemal Süreya’nın bana anlattığına göre, birkaç yıl önce konuk gittiği bir evde Feriha Tefvik Hanım’la tanışmış ve ona “ilk kez bir güzellik kraliçesi görüyorum, izin verirseniz size yakından bakabilir miyim?” demiştir. Feriha Tefvik Hanım da eski kıvırcıklığı içinde “Neden olmasın, tabii yakından bakabilirsiniz” karşılığını veriyor ve hiç kıpırdamadan bir ressama ya da bir yontucuya poz verir gibi duruyor. Bizim Aşkbilim uzmanı (Cemal Süreya) da onun çevresinde çepeçevre dönmüş.

Benim çocukluk ve yeniyetmelik dönemim olan 1940-1947 yılları arasında Feriha Tevfik Hanım için Türkiye güzellik kraliçesi seçildikten ve sinemaya girip çıktıktan sonra olmadık ve tümü gerçek dışı ve uydurma söylentiler çıkarılmıştı. Her konuda ve her zaman gerçek ile söylenti arasında değil uçurum, uçurumlar vardır. Size söyleneni biraz kurcalayın ve kazıyın derim ben, diyeceğim.

Uzun zaman bir Ermeninin sevgilisi olan Cahide Sonku'dan ise sözetmeyeceğim. Persah bugün de yaşıyor.

Ama bir de 'gizli bıyıklar' işi var:

İtalyan film yönetmeni Pietro Germi Türkiye'de '*İtalyan Usulü Boşanma*' filmiyle tanınır tanınırsa. Filmde Marcello Mastroianni'nin nikahlı karısı 'bıyıklı' kılınmıştı. Adam karısını bu yüzden değil de balık etinde başka bir kadını çılgınlar gibi sevdiği (İtalya'da boşanma yok) için öldürür.

Eski adıyla 'Suluboya', yeni adıyla 'Despina' olan kaymaklar gibi bir kadın, hiçbir zaman olmayan bıyıklarını göstermek için yüzünü durmadan bizlere doğru uzatır durur. Sarışnlığından ve güzelliğine güveninden olacaktır.

Biz Şimdi zamanımızın cumhuriyetine gelelim, en az iki-üç padişahlıdır. Zaten her fotoğrafın arabında (negatifte) bütün kadınlar bıyıklı gözükür, bütün erkekler de bıyıksız.

Ya Lüşyen Hanım?

Gerçeği daha yazılmamış yazın tarihimizde de herkes 'tek'tir, yani anlayacağınız 'bir' kişidir. Ama yalnızca kimsenin okumadığı 'Sergüzeşt' romanının yazarı Samipaşazade Sezai 'iki' kişidir (ünlü karikatörcü Cem'in kendi zamanının Enver Paşa, Yahya Kemal, Abdülhak Hamit gibi 'okumuşlar'ını gösteren yağlıboya ve büyük boyda bir resimde). 'İki'sinin de sıırıslıklam âşık olduğu İtalyan asıllı Lüşyen Hanım (Hariciyenin Shakespear'i olan Abdülhak Hamit'in karısı) hem Osmanlı'da, hem Cumhuriyet'te dolaşmış ve "şakımıştır" O resimde bir sandalyede oturur görölen Lüşyen Hanım Veliefendi (At Yarışları) Çayırında belki biraz gizli bıyıklı olabilir. Bu kadarının da bence pek bir zararı yoktur.

Ne yani? Erkek arkadaşlarının sakallarını yolup yolup bıyıklarına ekleyen Stella, Mina Hanım, Tatyana Hanım, Tomris Hanım, Sevim Burak gibi 'ekûri'lerden (gizli ya da açık) bıyıklı kadınlara bakıp da, Cumhuriyet'teki 'şüirin Altın Çağı'ndan (bu deyiş İ. Berk'indir) üç erotik şairin de hayran olduğu ve de ressamların 'pir'i sayılan, 'nakkaşından' Cihat Burak'ın ('Sahibinin Sesi' özgün ve güzel oyununun yazarı Sevim Burak'la herhangi bir hısımlığı yoktur; zaten olsaydı S. Burak Taksim *Iskelesi*'nde o zamanki kocası (Elfe'nin babası) ve resim tarihinde çok önemli bir yeri bulunan ünlü ressam Ömer Uluç'un başında şemsiyeler [kapalı] nasıl kırabilirdi?.. üzerine toz şeker saçan Kızıltopraklı Zelda'yı (Nilgün Marmara); gazeteci-şair bir 'amca' ile Aşkbilim uzmanını birbirine düşüren ressam (Emel) Saba Melikesi'ni; Taksim'de oturan altın saçlı Nahit Hanım; şüirde de Ahmet Muhip Dıranas'ın Fahriye Abla'sını şimdi bıyıklı mı düşüneceğiz? Ne yani?

Ne yani?

Sanki Iskenderiye'deki tarihsel yangından sonra bir *Kitaplık*'ta, küller içinde ve yamuk bir 'simruğ' olarak notlar aldığım kapaksız bir defter buldum, biraz eski. Kimi tümceler okunamıyor, yer yer de (doğallıkla) boşluklar filan var, olmuş, vs. ama bütün bunlar hoş karşılanabilir.

İşte yine siz kara kamuya küçük bir savaş kütüğü sunulur:

'Ayın Tarihi' adlı dergide şunlar yazılı:

22 İlkteşrin (Eylül) 1941. (A.A.): Sıkı Yönetim TBMM'nce İstanbul ve Çanakkale'de 1 ay daha uzatılmıştır. Ist. S.Y. Komutanı A.R. Artunkal, galiba öncesinde Jandarma Genel Komutanı.

Berlin. "İki Alman uçağı üslerine dönmemiştir." (Stuka).

Londar. 19 Eylül 1941. Ünlü 'şemsiyeli' Nevil Chamberlain öldü. "Bütün İngiliz limanlarına mayın dökülmüştür."

Bütün denizaltılar Akdeniz'de.

(Bir şiirde, insanlar denizden çıkar çıkmaz bir cenaze töreniyle karşılaşır. Cenazeyi götürenler bir ara durup da hep birlikte direktteki hoparlörden Haberler'i dinlerler. Tarihte insan cenaze alayıyla, arkadaşlarıyla da gömülmüştür, vs. ölen ben isem herhalde 'insankakan' olduğumdan hoca cemaate bir şey sormadan mezarcılara "gömün... koyduğumun!" diyebilir, diyebilsin.)

Roma. Mussolini: "Yunanistan'ın ciğerlerini sökeceğim.

Atina. Yunan Başkanı Metaksas. 'Patras çocuklarının kanı' 'Kaballinos', 'Kopronimos', 'bok' ya da 'gübre'

Ankara. Maliye Bakanı F. Ağralı, Keçiören'de evinin bodrumunu sel basar ve bodrumdaki çuval çuval şekerler ağda olur, kirli. 'Denk bütçe' 304.972.662 TL.dır.

(Kim acı kanatlı sıkı bir şiire çalışmamıştır? 'Dam tomurcuğu' 'balkon', 'çalgı dolabı' da 'piyano'.)

25 Şubat 1941. İngiliz Dışişleri Bakanı Eden, Kahire'den Adana'ya, oradan da Ankara'ya geçiyor.

(Biz ailecek Cankurtaran'da, Cankurtaran sokağında ikinci kattaki ön odası –ama bir arka odası yoktu– ayağı kalkınca Marmara'yı gören ve elektriksiz bir evde oturuyoruz. Ancak Alemdar, Sirkeci'deki Kemalbey (o yılın ilk günlerinde ölen Kemal Seden'in kardeşleriyle açtığı gösteri salonu; içerisinden adeta tramvaylar geçerci, sarsılmadan filmi seyredemezsiniz) (Kemalbey sinemasının karşı sırasında da Seden kardeşlerin ilk sineması Aliefendi vardı) ve Çemberlitaş sinemasına kadar uzanabiliyorsun.)

İtalya, “Ege sularında ‘gece devriyesi’ gezen torpidolarımız korunma altında ilerleyen bir vapur kafilesine rastlamış ve saldırmıştır... Bir çatana hemen battı.”

9 Şubat 1941. İngilizler Cenova'yı denizden bombalıyorlar. İtalyanlar'ın daha önce batırdıklarını ileri sürdükleri Art Royal uçak gemisi de, bir 'hayalet' olarak, limanı vuruyor.

Akılda atlanmış bir okuma parçası: Üç kez battığı bildirilen ya da tarih denizlerinde unutulmuş bir zırhlı ara sıra işi yalanlamak ya da tarihteki hakkını aramak üzere ve geceleri gelip de İstanbul'u öfkeli topa tutuyor. Zırhlının adı Göben mi olsun, yoksa Missouri mi?)

11 mart 1941. Pera Palas Oteli'nde bir bomba patlar, 3 ölü ve 22 yaralı, İngiltere'nin Sofya elçisinin eşyaları arasına konulmuş. İkinci bomba ise çevredeki başka bir otele götürülmüş, radyo bataryası sanılmış ve polise haber... Patlama olayını önce (A.A.) vermiş ama haberi yayınladıkları için Yeni Sabah, Vatan... bu kadar; Tan, Son Posta, Akşam... gazeteleri de şu kadar gün kapatılmıştır.

(İst. Valisi ve Bel. Başkanı Lutfi Kırdar 1943 ya da 1944 yazında denize güzel sivil girerken elbiselerimizi alan polisin arkasından ayna kıçlarla bizi Dolmabahçe Saat Kulesi'ne kadar koşturmuştur. Emniyet müdürü de Gungadin adlı 'sayın muhbir vatandaş' filmini Alkazar'da çocuklar gibi üç kez gören Demir Ahmet: "Törene polis bandosu da katılmıştır".)

Yine *İtalyan*. "Orta büyüklükte bir savaş gemisi henüz meçhul bir nedenden batmıştır." (Unutulmasın, silgiler silerken silinirler de!)

Malta. "Bombalar denize düşmüştür."

"İtalyanların yüküyle yüklü ve (Somali'deki) Mogadişu'ya yaklaşmakta olan bir Arap yelkenlisi limanın İngilizlerin eline geçtiğini anlayınca kaçmaya çalışır."

(Hem oyuncaklarının çokluğu ve hem oyuncaklarının güzelliğiyle bütün dünya çocuklarınca tanınan Arap şehzadesini merak ederim ben, nerede?)

İstanbul. Metapolitersis adlı Rumca bir gazete yeniden çıkmaya başlar. (Aşk da, Bir Levanten'e duyulan korkunç aşk da bölünmüyor.)

Fethi Okyar'ın Serbest Fırka günlerinde dolaşırken giydiği kurşuni şapkası Rumeli Caddesi'nde bir evin en üst katında bir kutu içindedir. (İnsan nedense eşyalarla birlikte görünmeyi seviyor.)

(İstiklal Caddesi'nde Yıldız "L'étoile" ya da Sümer (Rüya) sinemalarının kapılarında 1944-47 yıllarında 'gece devriyesi' dikilen nöbetçi –şası ve şişman– kadına bakarsak İkinci Dünya Savaşı ve kütüğü aslında bir gecede geçmiştir. Geçmemiş midir?)

Ben yine yamuk bir 'simruğ'um ama yazıdaki İskenderiye İstanbul'dur, kitaplık da Atıf efendi. – Sabahattin Batur yöneticidir, 1972.

1987

Melahat geçilmez

1. Gazetelerde ak kara bir resmi otuz yıllık. Arkasında mülki taksimatlı bir harita. Komiserin odasında ağırlanmış.
2. Ve imparatoriçeliğinde bir vesikalık. Tombalacı Ceylan renkli çekmiş. Delikleri balmumuyla örterler.
3. Gönderilen çelenklerde 'Geçilmez' yazılmıştı soyağacı. Küçük harflerle de 'fuhşun anısına'
4. Çanakkaleli Melahat'ın törenine polis bandosu da katılmıştır.

1982

CENK KOYUNCU –Çanakkaleli Melahat'tan söz etsek?

ECE AYHAN – *Son Şiirler*'deki 'Son' sözcüğü belki de ben bundan böyle şiir yazmayacağım anlamına gelmiyor. Kitabın adı gerçeklikte 'Son Sivil Şiirler' idi, 'Sivil' sözcüğünü ben unutmuşum.

'Sivillik' kavram olarak da, yaşayış olarak da bizim topluluğa gelmedi, daha yeni yeni ve yavaştan yavaştan giriyor eh biraz aramıza.

'Shakespeare'in saatlerce süren oyunlarını ayakta seyredenlere İngiltere'de 'sivil' denirdi. Bizde Türkçede yalnız 'çırılçıplak' anlamına gelir. 1943 yılında Dolmabahçe camisinin arkasında biz kopiller denize 'sivil' girerdik. İlk sivilligimiz belki de böyle başlamış olabilir.

Ne de olsa 'Çanakkaleli Melahat'ın çocukları' olarak anılıyorduk, anılıyoruz. Biz 1943'te girdik Beyoğlu'na, şimdi Çanakkale köyünde oturuyorum, ama hâlâ kafamız orada ya neyse.

Çanakkaleli Melahat, devletin dışında ya da uzağında bulunmayı seçmiş bir sivil kahramandı. Fakir anası, Anafartalı. Hâlâ duruyor çift kapılı evi Beyoğlu'nda: Hasnungalip sokağı 13 numara (Galatasaray Spor Kulübü ve kitapçı Simurg'un sokağı), arka kapı ise Anadolu sokağı 17/19.

Çanakkaleli Melahat her olasılığa karşı hep çift kapılı evler tutardı. 1940 ile 1970 yılları arası gerçekten de *fuşşun altın çağıydı*.

1970 yıllarına doğru 'Buluşma Evleri Yönetmeliği'ni İstanbul Emniyeti çıkardı. Necdet Uğur Emniyet Müdürü. Ama 'başıbozuk' olan Çanakkaleli Melahat tasını tarağını topladı ve polis mıntıkasının dışına kırlara, uzaklara çıktı. (Sivillik'in bir başka anlamı da 'Başıbozuk'tur. Sözelimi "asker 1 kuruş, başıbozuk 2 kuruş" yazardı Hırkaişerif İlkokulunda (okurken Karagümrük'teki çadır tiyatrolarında. İşte ben bu yüzden güncelerime 'Başıbozuk Günceler' adını taktım, büyük uçurtma kuyruğu gibi.)

Avcılarda (kışlık yeri), Menekşe'de (yazlık yeri püfür püfür) bile, ne olur ne olmaz, evleri yine çift kapılıydı.

Bence, aşağı yukarı bütün kadınlar biraz Çanakkaleli Melahat olabilir. Şimdi 1993'te Cumhuriyet meydanına Çanakkaleli Melahat'ın tunçtan ve döner heykelini dikeceğiz. Geçenlerde Çanakkale'ye gelen ünlü ressam Cihat Burak da krokisini çizecek. Çanakkaleli Melahat'ın fotoğrafı bulunursa bir resmini de yapacak. Heykeli Gürdal Duyar'a yaptıracağız, geniş kalçalı ve koca memeli Anadolu tanrıçası Kybele gibi. Yalnız heykeldeki Çanakkaleli Melahat şalvar giymiş ve sol omuzunda mermi yerine başka bir şey taşıyacak o ayrı.

Kısacası, cumhuriyete bir de bu açıdan bakılmalı. Ben Çanakkaleli Melahat'ı, kendi köşesinden sivilliği en iyi anlatan kadın olduğu için seçtim. Bir de cumhuriyete Çanakkaleli Melahat'ın gözüyle bakılmalı yani. Tabii Ankara'daki devletin, iyice ve olabildiğince dışında ve uzağında.

Söylemek gereksiz belki, sivil bir toplumda orospu da, pezevenk de, serbest şairler de bulunacak bizim gibi. (Ben kendimi kimi zaman ettikçi, kimi zaman 'serbest şair' diyorum ya).

1993

“baba” sevim burak ya da
çanakköy’den kuzguncuk’a değin bir uzanma

Sevim Burak deyince; bugünlerde, çok çile çekmiş ve gelin de Kantocu Peruz’u, Denizkızı Eftalya’yı, Çanakkaleli Melahat’i, Acıların Kadını Bergen’i hatırlamayın bakalım, Roza Eskenazi’li –yüzü, özellikle de ağzı, dudakları Sevim Burak’a ne kadar ve nasıl benziyor!– ve ‘açık Yahudi’ delikanlı (ben rebetiko sözcüğünü kendimce böyle çeviriyorum) belleğime, yani ‘dikkafa’, ‘başıbozuk’, ‘çırılçıplak’, işte ne denirse densin, argolu sivil belleğime hemeninden borulu ve kalın iğneli bir gramofon geliyor!

Sahibinin Sesi!

Kol çevrilince, plağın taşı üzerinde sarı bir cumhuriyetin Tayyare pulu dönecek!

Hikâyenin dışında gibidir ama 60 (altmış) yıldan beri hikâyeci de olan ünlü sıkı ressam Cihat Burak’a baka; Sevim Burak, Sait Faik’in, modern anlamda bir bakıma tek mirasçısıdır. Çünkü üçü de efendim, ‘kavun acısı’ Sait Faik de, kendi kullanışıyla ‘mıh gibi yalnız’ olan Cihat Burak da, bir İstanbul Şehir Hatları, daha doğrusu I. Mıntıka’da çalışan bir Kuzguncuk vapör’ü olan, Karaca ile Elfe’nin annesi Sevim Burak da, ışıkları sönük İkinci Dünya Savaşı yıllarını, yoksulluğun karartmalarını, şaşı sıkıyönetimleri, ön ve arka kapısı mavi camlı solgun tramvayları ve özellikle Tünel’in yağlı kayış kokusunu çok iyi bilirlerdi.

Kimilerine baka ise, 1950’de Peyami Safa ile yola çıkan Sevim Burak, belirli bir açıdan Colette sayılamaz mı? Bence öyle olduğunu varsaysak bile, kesenkes alıyuarları olan bir Colette’dir o.

Yani diyebiliriz ki; Sevim Burak, keskin keskin İstanbul, Beyoğlu, Tünel, Boğaziçi, Kuzguncuk ve İkinci Dünya Savaşı kokan ilginç, sahici ve modern bir hikâyecidir.

(Yeri ve zamanı geldiği için, kısa pantollu dönemden nedense saklanmış bir anı, tabii unutulmuş da olabilir:

Beyoğlu Ağa Camisi Sakızağacı'nda oturuyoruz. Sabahları bizim ihtiyarî durak'tan geçen Bahçekapı-Edirnekapi asılanamayan –*ancak yine de kırık küplü Kadın Çıkmazı'ndaki şoparlar arkadan asılırlardı!*– sarı tramvaylarıyla, Karagümrük'ten bir önceki Atıkali'de inerek, Hırkaişerif 19. ilkokuluna gidiyorum. Şiir adamları; 'postmodern' Süreyya Evren ile o zamanlar Balipaşa'da oturan ve sonraları Galatasaray Lisesi'ne giden 'Yakışıklı' Alpagut Gültekin de aynı okulu bitirmişlerdir. Ben 1938 eylülünde Eceabat'ta –Maydos– takunyalarla ilkokula başladığımda, Turgut Uyar da çocukluğunda pek gülümsemeyen, az önce ağlamış gibi yüzüyle sanırım orada okuyordur. Sinemacı olmak ister bir Alpagut'tan, Paris'te Hal ve Gidiş Sıfır adlı –Jean Vigo'nun bu filmi Yeni Dalga'ya el vermiştir, bana da verdi tabii, özellikle Orta İkidten Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler'de bir kahve olduğunu Çanakkale köyünde öğrenecektim. Alpagut çok güzel bir kızla gününbirlik gelmişti.

Siyah saçlı, kusursuz denilebilecek ağız ve burun yapısında, duru beyaz tenli ve benden beş yıl önce Tekirdağ'da doğan ablam İffet Çağlar, herhalde o zamanlar 17-18 yaşlarında bir genç kız olacak, evden ikindi üzeri yola çıkmıştı. Tünel'le Karaköy'e inecek, oradan da yine yürüyerek Mahmutpaşa'ya çalıştığı Yazgan çorap fabrikasında gece vardiyasına gidecekti. Gece vardiyasında çalışmak belki yorucuydu ama gündeliği gündüzden biraz iyiceydi. E, ne yapacaksın!

Köydeyken adına *Güzel Ayşe* adıyla bir türkü çıkarılan annem Ayşe Deniz, Tepebaşı'ndaki Lala birahanesine ya da az ileride Beşinci Daire'deki Novotni çalgılı gazinosuna Nezahat takma adıyla çıkmaya hazırlanıyordu, tam.

Ablam birdenbire ağıya ağıya geri döndü! Meğer kaçırdığı vagon, kayış koptuğu için çatırtılarla, gürültülerle aşağıda kaza yapmış. Bir dolu insan ölmüş ve yaralanmıştı...) (6 temmuz 1943)

Bizler, bir anlamda, Tünel'in kayış kokusunun çocukları değil miyiz efendim?

Bir gün, yanlışlık yapıp da Sevim Burak'ın Kuzguncuk'ta bir heykeli yapılırsa (çünkü efendim şairlerin, sosyal bürokratların gözetiminde yakıldığı Türkiye'de güzel bir şey böyle yanlışlıkla yapılabilir) bakın Gürdal Duyar ya da Yavuz Tanyeli yoğunabilir bunu, deniz kıyısına! Ve altına *Sahibinin Sesi* borulu bir gramofon konsun lütfen! Lütfen!

Lütfen!

1996

“güzel şeyler ancak bir kötülükten çıkar”

Tam da, 39-38 insan yılı önce, *Ankara'daki devlet*'in dışında ve Anadolu'nun Avrupa yakasında, kakışmalı seslerle örtülmüş *logaritmali bir şiir* üzerinde kendimce duruyordum. –Evet, düşünce ve şiir iç içe geçmiştir. Birbirine kenetlenerek cıvılcıplak ayakta sevişen ve çift kışlı bir toplum olan iki insan gibi! Hangisi şiir, hangisi düşünce? Ayıramazsın!

Ve, burada Çanakköy'de, bütün gün, bizim gibi çukurdan gelmiş, sürünen ve sürülen insancıkların, cefa çeken ama yine de kamasına bir dize kazıtmış, ve de ayrıca (O.M. Arıburnu gibi) phallusuna engerek yılanı resmi dövdürmüş, yüksek topuklu, ceketinin yalnız sol kolunu giymiş, parlak sarı gömlekli, kırmızı kravatlı ve mor kabadayılardan, hiç gülmeyen kısık ve boğuk sesli 'phallokrat' dikkafalıların, alçak perdeden ve sırayla; hapishanede konserve kutusundan ya da kurutulmuş kabak gövdesinden yapılmış bağlama (ve de kalın odundan buzuki) eşliğiyle attıkları insan çığlıklarını dinliyordum. Yıllarca söylenmesi bile yasaklanmış; 18 yaşında asılan (sıkı delikanlı Erdal Eren gibi) Stelios Kardaras'ı ve bir dışlanmayı kendine yediremediği için intihar ettiği halde, fırsat bu fırsattır, kafası kesilerek (*Habeas Corpus* hukuk nerede?) Üç Kale alanında teşhir edilen, onurlu 'reis' Aris Velukiotis'i de. Mangas'ların, rebetes'lerin bu şarkıları 50 yıl boyunca aydınlarca dışlanmıştı. İlginçtir: Bu çığlıklarda 'baba' ya da 'baba kavramı' hiç yoktur. Acaba, insanoglunun, bir gerçeklikte babasız olduğunu onlar da biliyorlar mı ki? Dünyalarında iktidar diye bir şey hiç olmamıştır çünkü?

İşte, bir bakıma, bunlar içinde ve içreyken sorularınız vardı bana. Deve güreşlerini videodan gösteren kahveye gitmeyi bıraktım. Horoz dövüşlerine daha vakit var. Şimdilik bir nalbantta sıra sıra kafes içindeki horozlanan horozlara bakmaya gidiyorum.

Yok yoksulluk içinde ve yalnızlıkta ölen ünlü Roza Eskenazi'yi (bizim Kantocu Peruz da öyle öldü, İhlamur'da Fulya Tarlasına bakan bir derme barakada, Deniz kızı Eftalya da, galiba hekim olarak son kez Fahri Celal Göktulga gitmiş! Yani hikâyeci F. Celalettin sizin anlayacağınız) ve yoksul Bohor'u. Bu iş bitince yine dinlerim diyorum,

Çanakkale Aşireti işlevini yitirmiştir ama çoktan beri eskidiğini algılayamıyor. Onu da şimdilik bir yana bırakıyorum. Üyeler, sözgelimi, 'Tahta At' Fransız Hasan bir uskumru olarak, Dardanel'in çocukları olabilirler sıkışınca; uğurlar olsun! Bense, rakı içince kafasını küt küt otomobiline vuran ve çocukluğunda müsamerelele çıkarılmayan Çanakkaleli Melahat'ın bir oğlu olmakla övünürüm. Çanakkaleli Melahat âdeta bir annem. Kendisi yakın akrabalarımından daha yakındır.

Ben, tarihte de, insan ilişkilerini, katmanları az buçuk kurcalayan bir vakanüvis sayılır mıyım bilemem, ya da bir kronikçi? Ya da bir kadastrocu ya da bir nüfus memuru? Yani kısacası, konumunu ve durumunu belli etmeyen bir *kütükçü*! Tabii etikçi olmak isterdik ama artık iş işten geçti galiba.

Bir kez, konu, buna göre pek de *netameli* değil. Bir kötülük su içtiği yere dek kovalanmalıdır!

Siz onu bunu bırakın da genç şairlere, kostak delikanlılara ve genç güzel insanlara bakın; nerelerden geçerek, nerelere varmışlar! Asıl bu önemli. Geçmişte yazdığım gibi, benim karamsarlığımın rengi, kara değil, *akkordur*!

"Para, (iktidar), ve yükselme tanrılarına tapınan o genç insanların ütopyasında bizlerin yeri, mezarlık değilse bile, hapisane ya da tımarhane olabilir ancak." (Enis Batur)

"Türkiye, ayıptır sorması, ne zaman akıllanacağız."

(*Küçük Iskender*)

"Postmodern Bir Kız Sevdim. (Süreyya Evren adlı bir şair-anlatıcı)

"Hamile kız insanlara Atatürk'ten hamile kaldığını anlatıyordu."
(Emine Sevgi Özdamar, *Hayat Bir Kervansaray romanı*)

"Tanrıyla konuşulmayacak kadar dipte.

(Cahit Koytak, *Avluda Oturan Şizofrenler şiiri*)

Tabii; Ahmet Altan, Feryal Çeviköz, Murat Belge, Ahmet Oktay, Cezmi Ersöz, Ogan Güner, Mete Tunçay, Özay Erkılıç, İsmail Beşikçi, Adnan Acar, Kürşat Bumin, Niyazi Zorlu, Vüs'at O. Bener, Burhan Oğuz, Mehmet Atak, Selim İleri, Reha Çamuroğlu, Metin Üstündağ... adlarını da verebilirdim.

Evet, Anadolu adlı ve denizlere çıkan köprü çökmüş olabilir, çöktü! Hem Sıvaslılık, hem Müslümanlık adına şairlerin yakılması kesenkes insanlık dışı bir olay. Alabildiğine ilkel ve hayvanca bir şey. Ne yazık ki Ortadoğuda tarih ancak ve az buçuk böyle yürütölüyor, yürür!

Hem gerçek anlamda, hem olanca anlamıyla Türkiye *duraklama dönemi*'ni bir yaşıyor, bir ölüyor! Türkiye'nin çökmesi ya da çözülmesi bence zorunlu. Güzel şeyler ancak bir kötülükten çıkar, çıkacaktır!

Ne der bir insan:

"Tarihten geliyoruz; İnsanlarız; Kendimizle buluşmaya gidiyoruz."

Bu, bu kadar işte kardeşim!

1993

‘şiiirimiz karadır abiler’

MUSİAFA IRGAT – Sizin deyişinizle “sivil şair”lerimizden biriyle, geçen gün son şiir kitabınız Son Şiirler (gerçekten bu sizin son şiir kitabınız mı, gerçekte?) üzerine konuşurken şöyle dediğini hatırlıyorum: “Ece’nin bu kitabındaki (şiir) yazısı tartışılabilir, ama bu kitabın, bu şiirlerin arkasında bir şairin, bir kişilik’in, bir adamın durduğu ne tartışılabilir, ne de yadsınır... Şiir yazısı kadar, önemli olan o adamı görmektir.” Sivil şairimizin bu sözlerine bir itirazınız ya da ekleyeceğiniz sözler var mı? Varsa nelerdir? Lütüfen.

ECE AYHAN – Bu Yarımada’ya (‘Khersonnesos’) iki heykel dikmeye gelmiştik sözde: Çanakkaleli Melahat ve Lapsekili Priapos. (Lapseki coğrafyada baba memleketi Gelibolu’nun karşısındadır.)

Eski babamın, babalarımın mezarını, mezarlarını da kazıyorum.

Tam da Memo’nun Sisli Puslu bir 17 kitabı taze çıkmıştı. Mehmet Doğan’ın (bu Mehmet Doğan, şiiri atlayan ünlü şiir otoritesi Mehmet H. Doğan değildir) bu kitabı bana Fellini’nin *Amarcord* filmini hatırlatıyor. Zaten sözcük ‘Hatırlıyorum’ anlamındadır. Fellini de, kendisinin söylediği gibi, dipte bir şair değil midir? Rimini ile Çanakkale’yi bitiştiirmenin nedeni biraz da Fransız Hasan’ın, Kırılğan Yücel’in, Serçe Abdi’nin, Tak Tak Levent’in, Deli Neşet’in, Hektor İsmet’in, Ağzının Tadını Bilen Ali’nin, Yılan Süleyman’ın, Kleopatra Behice’nin, Taro’nun... şiirli yaşamları değil midir?

Ben Halil Turhanlı’nın küçük taşlarını, zavallı ‘çatalak’ları düşünüyordum. İlginç soruların ulaştı bana. Böylece şimdilik Çanakkale Aşireti’ni bir yana bıraktım. Amuda kalkmayı dünyayı tersine çevirmek sanabilirler çünkü.

“Bir Parasız Yatılı”nın kendi üzerine doğrudan bir şeyler söylemesi zor. Ama şunu yazarım: Kitabın gerçek adı “Son Sivil Şiirler” idi. Sözcüğü ben atlamışım.

Cem’de yayımlanan düzşiir denemelerinin adı da gerçekte “Çırılçıplak Bir Türkçeyle” idi.

M. I. – Defter sayı on dokuzda, İlhan Berk’le yapılan bir söyleşide, Berk Oktay Rifat’ın fi tarihinde söylediği “benim düşüncelerim yoktur” sözünü “gerçekten de şairin düşünceleri yoktur aslında” diyerek teyit ediyor.

“Şiir, şiirde kalmaz efendiler! / Kalmamıştır da! / Evet, bir şiirde dizgi yanlışı olabilir! / Ama, baba düşüncede? Asla!” (Son Şiirler s. 13) diye yazan siz, bu ‘şair-düşünce’ bağlamında ne düşünüyorsunuz?

E.A. – Kim bilir belki de ‘düşünce’ denince başka bir şey anlıyorlar. (Oktay Rifat 1970’te padişahların içine girerek konuştuğu yeni şiirlerinde bir ortaokul tarih öğretmeninin durgun ve eskimiş bakışıydı. Nedense onun kuşağı tarihi kucaklamaktan kaçındı. Belki de düşünmek onların işi değildi.)

Her şeyi kucaklamak sivil şairlerle geldi galiba.

Bu uslu coğrafyada düşünce dünyası denen şey ‘memurlar dalaşı’ değil mi sanki?

Güzelim Ren Düşüncesi ne kadar da uzaktadır? Ben kendi köşemde ‘baba düşünce’ derim. Sezai Karakoç, İsmet Özel ‘sıkı düşünce’ diyebilirler.

M. I. – Bilebildiğim kadarıyla, Türk edebiyatında elli yıldır bir düşünce (fikir) eksikliği krizinden dem vurulur: “Türk cemiyetinin en büyük ihtiyacı Türk fikir adamıdır. Bizde niçin yetişmemiştir?” (Necip Fazıl Kısakürek- 1941)

Türk düşünce adamlığına ivedi zorunluluklar gereği, ‘soyunan’ kimi “Şair-insan kimlikleri”ni düşününce şimdi, ister istemez sizin adınızı da andım, kalınca.

‘Bir dahaki gelişte dünyaya’ tarihçi-etikçi olmak istediğinizi bilerek, soruyorum: Söz konusu ‘Şair-düşünce adamlığı kimliği’ sizi ürkütmedi mi, ürkütmüyor mu hiç?

Bir de, ‘Tarih’ deyince aklıma hep ‘Devlet’ gelir. Ya sizin?

E. A. – Toplumbilimciliği ve siyaset bilimciliği aşmış bir düşünür Şerif Mardin örnek verilseydi yerinde olurdu. Verilmeliydi. Yoksa biz meramımızı anlatmak için Türkçe kullanmıyor muyuz? Şerif Mardin bu durumda “Nietzsche’ye benzer birini bile çıkaramayacağımızı” söyler.

Şimdi *Ren Düşüncesi*’ni filan bir yana bırakalım. Ankara’daki Devlet ve İstanbul Aşireti düşünceye izin vermez. Vermiyor vesselam!

Etikçi olmak isterdim elbet. Ama haddim değil. Ben yalnız olup bitenleri, insanı ve insanlı tarihi biraz ve kendimce ve bir ucundan kurcalıyorum o kadar.

Ey Mustafa Irgat! ‘Tarih’ deyince benim aklıma ‘devlet’ gelir demişsin. Sakız gazeteler Kamu İktisadi Teşebbüsleri devlete kambur diyorlar. Ama kimsenin aklına, devletin biz insanlara kambur olduğu gelmiyor! Bir gün *Devlet Adlı Bir Kambur* anlatısını yazacağım.

Ben, olsa olsa, deniz kıyısında ayrikotlarını yolmaya çalışan küçük bir keşiş adayı olabilirim.

M. I. – To ma masi to muni. Ahbarın gıdın gıdın gillangur! (Son Şiirler, s. 17) Sanırım ilki Rumca, ikincisi Ermenice “sinkaf küfürleri”, ama yine de bana “akılötesi bir dil”in parçaları gibi geliyorlar. Sahi, sizin neredeyse kırk yıllık şiir serüveninizde “akılötesi” (suprarasyonel) bir dile de bittiğiniz, o dili de kitaplarınızda zaman zaman için kıldığınız görülüyor. Yoksa yanılıyor muyum?

E. A. – Benim kurmaya çalıştığım dile gerçekliği kurcalamak isteyen Gerçekötesi bir dil denebilir belki, tabii denebilirse.

M. I. – Yazmakta “bir olmaz”ın, ham hayalin arkasındayım, peşindeyim!” diyorum demesine ama, Son Şiirler’den gayri bir de tuğla-kitap çıkarttınız işte: Şiirin Bir Altın Çağı (Gözleri açmak için ustura olarak da kullanılabilir, o ayrı).

Şimdi bir liseli parmağını kaldırsa ve sorsa (hele şükür var böyle liseliler, tanıyorum): “Bu kitabınızı neresinden okumaya başlayalım? Baştan sona mı, sondan başa mı? Ya da sayfalara kuş (atmaca) bakışı dalışı yaparak mı?” Siz o liseliyi nasıl yanıtlardınız?

E. A. – Zaten beni yalnız liseliler ilgilendiriyor. Okunursa; verevine ve tersinden okunabilir.

Şiirin Bir Altın Çağı'nın alt adı "Ya da Fuhşun Bir Altın Çağı" olacaktı. Çünkü biz fuhşla iç içe iki kaşık gibi yaşadık.

M. I. – Şiirin Bir Altın Çağı'ndaki bir'den çok yazınızı, söyleşinizi (özellikle Acaba Fatih Korkmadı mı? s. 37 Bir Kent Kütüğü Denemesi: Beyoğlu 1-2-3-4-5 s. 107-117) bir şiir, daha doğrusu bir "düzşiir" tadı alırcasına yeniden okudum. Hal böyleyken, sizden hâlâ "orman kitabı"nız Devlet ve Tabiat (1973)'dakine benzer (koşut) sayfalar bekleyen şiirsever(!)ler mevcut. Bu vahim durumu ('vahim' çünkü bir okuyucu olarak kanım şu: Bir okur topluluğu için, fazlasıyla fazla-iyi şiirler yazdınız siz) neye yoruyorsunuz?

E. A. – Bir adamı tanımak için ara konaklar önemli değil. Onun nerede oturduğunu anlamak için biraz düzşiirlere bakılırsa iyi olur!

1993, Cumhuriyet

“özgünlük amuda kalkmak değildir”

Felsefe, tarih, sosyoloji, etik: Ece Ayhan

Ece Ayhan yıllardır değişmeyen tavrıyla yalnızca şiir dünyamızın değil, sivil hayatın da farklı siması olmayı sürdürüyor. Edremit, Ayvalık, Gelibolu, Ipsala, Eceabat, Çanakkale, Datça, Küre, İstanbul, Bodrum... Yüzün üzerinde ev değiştirdi. 'Arkadaşlar'da kaldıkları hariç. Şimdi yine Çanakkale'de. Ece Ayhan'ın kitapları, Şiirin Bir Altın Çağı, Başbozuk Günceler, Son Sivil Şiirler, Çanakkaleli Melahat, Yort Savul ve Çırlıçıplak Bir Türkçeyle çok yakında çıkıyor. Nokta'dan Feryal Çeviköz, Ece Ayhan'la Çanakkale'de her konuda serbest bir konuşma yaptı.

NOKTA: *Insan, zor olanı başardığı, olması gerektiği gibi olduğu, sözünü kendinden bile esirgemediği, nabza göre şerbet vermediği, sözün kısası 'tam sivil' olmayı başardığı zaman, yadırganıyor galiba. Oysa sahte samimiyet, özünde bir tür hakaret değil mi?*

ECE AYHAN: *Çanakkaleli Melahat'tan bakarsak, sivil tarihi daha iyi anlatabiliriz. Türkiye'de sivil tarihi anlatmaya daha çok siyasal partilerle, derneklerle başlanıyor. Halbuki Melahat devletin karşısında değil ama tamamen devletin dışında olan bir kadın. Sivillik, sivil toplum bu demektir aslında. Devletin karşısında değil, dışında olmak. Ben de bu açıdan bakıyorum sivillliği anlatmak için. Özelden genele gidiyorum. Şimdi genel tarihi yazıyorum. Toplumsala merakım var. Yalnızca şiiri kurcalamam. Siyasalı, toplumsalı, tarihseli, hepsini birden incelerim. Öyle yapmak zorundayım. Çanakkaleli Melahat'ı anlatırken Cumhuriyeti de*

anlatmış oluyorum. Önce 'Fuhşun Özel Tarihi' olarak başladım. Sonra 'Fuhşun Genel Tarihi' oldu, sonra 'Fuhuş'u da çıkartıyorum, 'Genel Tarih' oluyor. Bu coğrafyada, sivililiğin nasıl geliştiğini çok iyi anlatıyor bu.

N.. Edebiyatımızda, özellikle eleştirmenler, kişisel beğenilerini mi temel alıyorlar sizce?

E. A.. Beğeni herkese göre değişiyor. Vedat Günyol'a göre en büyük şair Celal Silay. Memet Fuat'a göre Nâzım Hikmet'ten sonra Kemal Özer, hatta Doğan Türker de var, Ülkü Tamer de var. Enis Batur'a göre, "çok büyük şair Güven Turan", aslında ilginç bir adamdır ama Enis Batur'a göre "çok büyük" hatta İsmet Özel'den de önemli. Enis'e göre Ercüment Behzat Lav da çok önemli. Attila İlhan'la Asım Bezirci'ye göre Ömer Faruk Toprak "çok uç şair" hatta, "Cumhuriyetin en büyük şairi", Suphi Taşan da öyle... Ama Turgut Uyar önemsiz onların gözünde. Hatta bazılarına göre Cemal Süreya faşist! Görece... Muzaffer Uyguner'e göre Cumhuriyet'in en büyük şairi Salâh Birsal. Osmanlı Hariciyesine göre Türkiye'nin Shakespeare'i Abdülhak Hamit. Dericilere göre Anıl Meriçelli. Çünkü derici. Deri fabrikaları var çocuğun. Örnekler işte böyle çoğaltılabilir!

N.: Hazır yeri gelmişken, etik kavramını açmaya başlayabilir miyiz?

E. A.. İsim vermeyeyim biri, etikçi olduğumu söylediğimde "açıklasın bakalım" diye kükredi. Ben başlangıcından beri etikçiyim tabii. Hatta bütün (Sivil şairler) arkadaşlar etikçiyiz. Turgut Uyar, Cemal Süreya, İlhan Berk, Edip Cansever de, Çanakkaleli Melahat; bir bakıma; Halide Edip'ten sonra değerli bana göre. Fakir anasıymış, ismi öyle geçiyor halk arasında. O da bir kahraman. Ben de kamerayı Çanakkaleli Melahat'ın omuzuna koyuyorum. Oradan bakıyorum. Hakiki ve doğru. En güzel şiirler kötülükten çıkar. Gerçi artık kötülük iyilik kavramı da yetmiyor bana.

N.. Bazı insanlar yalnızca kendilerini merkez alıyorlar Oysa bir insanın iyiliği, kötülüğü bütün insanlara karşı olan tavrına bakarak anlaşılabilir Siz bu olguyu nasıl örneklendirirdiniz?

E. A.. Etik bu işte. Sözelimi, Atatürk'ün Ankara'ya düşüşü

yanlışıyla olmuştur. Ailesi fakir, askeri okula verilmiş. Aslında Paris'e falan gitmesi gerekir, düşünce adamı. Sıfır olayını bilirsin. Hasan Ali Yücel'e soruyor, "sıfır nedir?" diye, "sizin yanınızda benim paşam" deyince, "yürü ya kulum" Can gene kızacak tabii, Hasan Ali'nin başka bir lakabı da "Trabzon yağı" Niye bu kadar babasına sahip çıkıyor Can, anlamıyorum. Baba kavramı hep yüceltilir. Oysa gerek yok, sevmek sevmemek o kadar önemli değil. Kan bağı bir yere kadar geçerli. Onun üzerine dünyamızı kuramayız.

N.: Çanakkale'den bakmayı seçmenizde neler etken? Sanırım bunu birçok kişi merak ediyor...

E. A.. Çanakkale'ye gidişim birdenbire verilmiş bir karar değil. Bir tek nedene de bağlı değil. Trafik yok, masraf az, ekonomik oluyor. Büyük kentte zor. Yaşlandım, fiziki tempoda düşüş oluyor. Düşündüğüm birçok konuya daha iyi bakabiliyorum. Gündeme başka şeyler girmiyor. İstanbul'da olsam şimdi, Film Festivali'ne giderdim... Cumhuriyet'ten Sungu Çapan'dan izliyorum. Çok da güzel yazıyor kerata. Atilla Dorsay'dan sonra düşüş olmamış. İşte burada bunlara daha iyi bakabiliyorum. Düşünme payı açısından da daha iyi oluyor. Kafayı dinlemek de var. Sonra İstanbul 5-6 saat. Bütün nedenleri anlatmak mümkün değil aslında.

N.: Etik sözcüğünü açar mısınız biraz... Sanırım dilde de karşılık sorunu var.

E. A.. Bence yanlış çevriliyor. Ahlak değil karşılığı. Bazı yalın soruların sunulmasıdır etik. Niye mutluyuz? Mutluluk nedir? Etik soru sormaktır. Sorgulamaktır. İnsanın kötülüğünü, acılarını. İnsana ait her şeyi. İyilik kötülük sözcükleri, olguyu anlatmak için bana yetmiyor. Bu konu bütün insanların kafasını kurcalamıştır. Etikçi olmak bu işte.

N.: İç ahlak olabilir mi? Yani insanın kendisiyle birlikte her şeyi sorgulaması.

E. A.. Şairler böyle soruları sorarlar. Başkalarına boş sorular gibi gelebilir. Benim de aklımda böyle sorular vardır. Yirmi yıl, otuz yıl kalır aklımda. Bir konuda kuşkuya düştüğüm zaman, herhangi bir nedenden dolayı, orada bırakmam. Başka açılardan da bakarım.

Sonra yavaş yavaş yerine oturur. İktidar denildiğinde de ille de hükümeti anlıyor bazıları. Oysa her şeye yansıyan bir tarafı var “iktidar”ın. Çengelköy’de, bir arkadaşla Eliot’un gülümsemeyen şiiri üstüne konuşuyoruz. Ben “bir tek *kedilerin adlandırılması*’nda gülümsemiştir Eliot” dedim. “Sen bunu nereden biliyorsun” dedi. “Yani bilirsek ancak biz biliriz...” Osmanlı Hanedanı’nın görüşü de o. “Biz kula hakaret edebiliriz, kul bize edemez...” İktidar işte. Küçük yerlerde iktidarın dışındaki insanlarla, sivillerle daha çok karşılaşıyorsun.

Şerif Mardin, Türkiye’nin hem sosyoloji hem siyaset biliminde en büyük adamlarından biri. “Türk edebiyatında hiç trajedi yok” diyor. Abdülhakhamit’in gülünç faciaları vardır. Kahkahayla gülersin. Trajedi diye sunuluyor. Mardin bunlara değinmiştir. “Türkiye’de aydın yok, okumuşlar var” diyor.

Niye İsmet Özel gibi bir adam neredeyse gecekonduda yaşıyor? Sezai Karakoç bir pansiyonda kalıyor. Girmiyorlar mekanizmaya. Bunlar kimsenin aklına gelmiyor. Türkiye’de yapılan İttihat ve Terakki Harekatı bir eşraf hareketidir aslında bir anlamda. Bağa bahçeye konanların hareketi. Kimlerin bağına bahçesine konduklarını söylemeyeyim. İsmi çok güzel ama, Müdafaa-i Hukuk...

N.: Ece Ayhan’ın şiirinde insanın bütün halleri var. Hatta yetmiyor Ece Ayhan’a insanın halleri, yetmiyor yirmi dokuz harf anlatmak için. Bir olguyu anlatmak için yazdığı her şiire, bir değil, birkaç yazıda ipuçları, göndermeler, anahtarlar var. Karşılaştırmalı okunduğunda çok rahat görülüyor. Belki birkaç örnekle tümüne açıklama getirebilirsiniz...

E. A.: ‘Uzun süre “çapalıkarşı” sözcüğünü “Kapalıçarşı”nın tersine çevrilmiş hali sandılar. Çırlıçıplak Bir Türkçeyle, Şiirin Bir Altın Çağı kitapları şiirde “kapalı” denen olguları açtığım yazılan bir araya getiriyor. Sözgelimi, Latilokumlu Oxford ve Değirmenli Oxford diyorum. Tektaş’la Ankara’ya giderken, trende yemek yiyoruz. İki adam var. Biri tanıdı Tektaş’ı. “Ben” dedi, “siz Oxford’da okurken size latilokum getirmiştin.” Adamlar gittikten sonra Tektaş bana “O, değirmen davasının sanığıdır” dedi. Ancak ben bunu başka bir yazıda açıyorum. Bu kitaplar o açıdan iyi olacak. Çoğunluğu İkinci Yeni kavramı ile ilintili. Çünkü bana

kalırsa o olay daha tam olarak bilinmiyor. Asım Bezirci falan, bizim solcu şairlere "Fransız gerçeküstücülüğüne bakmayın, bu burjuvazinin pis numarasıdır" demiş. Onlar da bakmamışlar. Oysa hepsi Fransız Komünist Partisi'ne üye. Farkında bile değiller. Sonra bakıyorlar ama geç tabii. Her şey zamanında.

N.. Bizim genç kuşak İkinci Yeni'yi kaçırmıyor. Kimseye de aldırıyorlar

E. A.: Ben şiirde ecza var mı yok mu ona bakıyorum. Ama sonuna kadar hiç kimseye kefil olamam. Kendime bile kefil olamam. O bilinmeyen, kimyasal bir şeydir. 70 senesinde arka arkaya orta ikiden ayrılan çocuklar üzerine şiirler yazdım. Yankı oldu. Daha önce 'şiir toplumu'nda bilinirdik sadece. Ben neysem, bileğimin kuvvetiyle olmuşumdur. Sözgelimi Memet Fuat'la çok iyi geçinmek gerekir. Çünkü Adam Yayınları'nın başında. Ama ben yeri gelince gerekeni söylerim. Sonra niye darıltıyorum Hilmi Yavuz'u? Darıltmamak gerekir aslında. Ama ben yeri gelince söylerim. Ben böyleyim ne yapayım? Memet Fuat "Kimmiş bu parasız yatılılar" diye kerhen sevdi bizi. Çünkü biz İstanbullu büyük aileden gelmedik. Hatta onlara karşıydık. Ben niye Sait Faik'in, hatta buradaki köylünün hakkını bugün aramayayım? Memet Fuat, gönlü o tarafta olduğu için İkinci Yeni'nin düşünce boyutunu göremedi. Memet Fuat'a hak vermiyor da değilim. O da hakkını arayacak, ben de. Kim daha fazla haklı diye bir şey yok.

N.. Şiiri ilk defa sesli çektiğinizi söylüyorsunuz. Türkiye'de şiir sessiz çekilir, ses sonradan konur, dublaj yapılır, diyorsunuz... Sizin, hayatta da, şiirde de farklı ölçüleriniz var.

E. A.: Ben başka şeyleri ölçüt alıyorum. İzmir'den geliyorum, Kibariye söylüyordu. Moralim düzeldi. Türkiye'de, neredeyse caz yapan tek kadın. Çok seviyorum. Roman çocuğu falanmış. Elinden bir tutan olsun, yuukarı yürür. Ben ısrar ediyorum. Türkiye'de cingeneler, Roman çocukları caz yapıyor.

N.. İkinci Yeni ile de ilgili birçok farklı görüşleriniz var.

E. A.. İşlev olarak İkinci Yeni bitti. Cemal öldükten sonra bitmiştir. İkinci Yeni'de herkes birbirinin şiirine moral verirdi. Edip'in bir şiiri yayınlanırdı, benimki, İlhan'ınki, Cemal'inki yayınlanırdı ama arada bağlantı yoktu. Basketboldaki gibi 'time out'

falan yok. Sezai Karakoç'la Edip Cansever karşılaşmalar birbirlerini tanımazlardı. Akım budur işte. Düşünce bakımından da farklıydık. Hepsi yalnızca şairdi. Düşüncede ağırlık vardı. Tarihi de kurcaladık. İkinci Yeni'nin sevilmeysi, bundan ileri geldi. Özgünlüğü, amuda kalkmak sanıyorlar. Oysa olduğu gibi, alçakgönüllü davranmak asıl özgünlük. Yükselmek için, seilmek için çaba göstermedik. Bizim öyle bir derdimiz yok. Şiirleri, görüşleri, düşünceleri dolaşıma atmak önemli.

Roland Barthes "tuhaf" der, "hem bu düzene ve iktidara karşılar, hem onun dilini kullanıyorlar." İkinci Yeni ufak bir imkân bulduğunda devletten kopmuştur, mülkiyeli olmasına rağmen. Ben İkinci Yeni için *logaritmali şiir* diyorum. Logaritma, cetvel olmadan çözülemez. Biz genel dili değiştirdik, grameri, sentaksı değiştirdik. Başardık, başarmadık o ayrı konu. Kavramları, benzetmeleri değiştirdik. Bugün bile Türkçenin grameri yoktur, oluşum halindedir dil. Şiirin de, insanın da oluşum halinde olduğunu dikkate almadılar. Biz insanlığın sonunda değiliz. Başındayız daha. İnsan olmanın da şiirin de dolayısıyla. Kerterez noktası olarak Türk Dil Kurumu'nu gördüler. Evet onun çok faydası oldu ama, tek başına değil. Biz bazı sözcükleri hiç kullanmadık. Neden? Kimse düşünmedi bunu. Bugün 62 yaşındayım, hiçbir zaman güzel karşılanmadım ben ve başlangıçtan beri bu böyle oldu. Hiç ödül falan da almadım. Tam bir dışlanma. Kötü ve başarısız dediler. Haklı olabilirler. Ama ben bildiğim yolu götürüyorum.

N.: Edebiyat çevreleri neyi ölçü alıyorlar kendilerine o zaman?

E. A.. "Gazla gitsin" alışkanlığı var çoğunlukta. Özellikle üniversitelerde. Dağlarca'yı, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı bilmezler. Oysa, Dağlarca'yı Ankara'ya çağırabilirler. Bir derste öğrencilerle karşı karşıya getirebilirler. Yapmıyorlar ama. Ne yapıyorlar? Rıfat Ilgaz'ın adını silip, Necip Fazıl Kısakürek yazıyorlar. Onu da yaz, tamam, ama Ilgaz'ı niye siliyorsun? Bu zihniyetle, Uğur'u öldürdüler işte. Onun eline hiçbir gazeteci su dökemez. Uğurlar ölmez falan diyorlar ama laf. Uğur öldü. Ama tam tersine tepti. Çok büyük bir birleşme oldu.

N.: Şairin belki artık sözlük anlamını da değiştirmek gerekir

E. A.. Şairler artık düşünür olmak zorunda. Ya bu deveyi güdersin, ya bu diyardan gidersin. Olmazsan hapı yutarsın. Biçimleri farklıdır tabii. Şerif Mardin'in araştırma sonucunda getirdiği düşünce ve düşünür başka, şairinki başka tabii. Önemli olan nesnel karşılığını bularak yapmak. Zorluk orada.

N.. Eleştirmenler kendilerini özel, kişisel kırgınlıkların dışında tutamıyorlar sanırım.

E. A.. Maalesef. Duygusalık çok önemli onlar için. Bizim için de önemli ancak o kadar sürdürmeyiz. Bir zaman geçtikten sonra, en azından "maalesef iyi şair" diyebilmeliler. Aynı görüşü paylaşması şart değil. Memet Fuat ve onun gibiler kendilerini yaralıyorlar aslında. Karşısındakini yaraladıklarını sanıyorlar ama tam tersi. İnsanın kendini yaralaması çok acıklı. Türkiye o yüzden bu duruma geldi. Politikacılar da kendilerini yaralıyorlar.

N.: Peki umut var mı sizce?

E. A.: Yok. Ben karamsarım. Çünkü büyük çoğunluk öyle. Hep kazık atmak, yalan dolan, üç kağıtçılık üzerine kurmuşlar dünyalarını. Yine de benim karamsarlık rengim simsiyah değil. Ak kor. Karikatürlerde balonun içini karamsarlık karşılığı siyah yaparlar. Hayır. Yazı olacak. Okunsun ya da okunmasın. Üzüntünü de gülümseyerek anlatabilirsin. Oysa senden üzüntünü saçını başını yolarak, sapsarı kesilerek anlatman beklenir.

N.. Ne kadar teatral olursa, o kadar inandırıcı olur diyorlar.

E. A.. Biz bu imajları hiç kullanmadık. Kendimiz başka karşılıklar bulmaya çalıştık. Cemal'e, Turgut'a, bana, en çok bana saldırı oldu. Biliyorum. Küfür de ettiler. Otuz senelik küfürler. Şairden bile saymazlar. Edebiyat dünyası işte. Düşünsel yönümüz ağır geliyor çünkü. Türk şiirinin içine ediyor Ece diyorlar. Amacım zaten bu. Bir şeyi yıkacaksın ki yeni bir şey kurulabilsin. Ben kendi kuşağımı da sorgulamak zorundayım. Nâzım Hikmet'i de, Dağlarca'yı da, Edip Cansever'i de. İnatçıyım ama, haklı inadıdır bu. Şiirde de zorluk oradan çıkıyor. Şiir şiirde kalamaz. Kalmamalıdır da. Tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, etik... Hepsini içermeli şiir.

1993, Nokta

**“KIRK YILDIR YENİ BİR SÖZDİZİMİ İLE
YENİ BİR DİLBİLGİSİNİN PEŞİNDEYİM.”**

*Merhaba. “Beyoğlu'ndaki fuhuşla, pezevenklerle ve orospularla iç içe” yaşarken şimdi Çanakkaleli oldunuz. Bu tebdil-i mekânın bir ferahlığı var mı?

– İnsanın elinde olsaydı ya da bana bırakılsaydı, her türlü iktidarın, ama her türüsünden, dışında (ve de karşısında!) olmak koşuluyla, ‘çağdaş bir derviş’ olmayı seçerdim. Yok! Yok! Bana ‘keşiş’ denmesi daha iyi olacak galiba.

(Bana ‘zangoç’ [Edip Cansever], ‘papaz’ [İlhan Berk], ‘Rasputin’ [Nahit Hanım] diyen de oldu geçmişte, olmuştur. Ama ıssızlığımı, özel ıssızlığımı alçakgönüllü ‘keşiş’ sözcüğü daha doğru anlatıyor gibime geliyor. Ve sahiciliği.)

Elbet Beyoğlu’nu, Sakızağacı’nı çok özleyorum. Ne de olsa çocukluğumdan bu yana oralarda yaşıyordum. Orospuluk yaparak geçinen Pakize’yi, o ayakta işeyen ve taşaklı ve tombul güzel kadını özleyorum.

(Bence sıkı yazar olan ‘Emine’ Sevgi Özdamar’ın Varlık Yayınları’ndan çıkan “Hayat Bir Kervansaraydır” romanının son üç sayfalarında adı geçer: Sakızağacı’nın altı, Dolapdere, Çukur Mahallesi, Karanlıkbakal Sokağı’ndan ineceksin, Yeniçeriağası Sokak, Aya Konstantinos Rum Ortodoks Kilisesi’nin arkası, yine sıkı yazar Metin Kaçan’ın “Ağır Roman”ındaki evler... Boş ver! ben yine ‘çatalak’larla, şoparlarla, salamura yatırılmış tuzlu sardalyelerle... birlikteyim.)

*Her zaman az yazan bir şair oldunuz. Ama çok yazan "yazar" kimliğiniz öne çıktı son yıllarda. "Başbozuk Günceler", "Şiirin Bir Altın Çağı" "Sivil Şiirler" Art arda yayınlandı düzyazılarınız. Bugünlerde bir roman yazdığınızı duydum. Bu düzyazı merakını merak ediyorum doğrusu...

– "Esas edebiyat nesirdir" demiş alabros tıraşlı bir Göben zırhlısı (yani bir Yavuz Sultan Selim zırhlısı). 40 yıldan bu yana sözcüklerin ve hecelerin benim meramımı anlatmaya yetmediğini gördüm, görüyorum. Gerçekten de benim meramım bir hayli başka.

İşte belki de bu nedenle 'prosodi'ye aykındır yazdıklarım; kendiliğinden. 40 yıldır, yeni bir sözdizimi ile yeni bir dilbilgisinin peşindeyiz anlayacağın.

Kim bilir belki de bizim geniş meşrepli ve sağduyulu eleştirmenler (yazın savcıları, kâhyalar, otoriteler gibi) –yinelıyorum– 40 yıldır bize yüz vermiyorlar; üzerine titredikleri sorumluluğa da karşıymışız! Evet 'iktidar'ı ve onun türevlerini bugüne dek sevedim hiç, bu açık. (İnsan, babasını, abisini, okul müdürünü, öğretmenini filan dinlememelidir bence!)

Şimdi 'Morôtesi Requiem' diye birşey yazıyorum, küçük birşey, bir minyatür! Artık 'anlatı' mı derler, 'düzşiiir' mi, 'roman' mı? bilemiyeceğim.

*Modern şiirimizin önde gelen ustalarındansınız. Ama şair gömleğini giymek istemeyen bir tavrınız var, özellikle son yıllarda. Yıllar önceden bir sözünüzü de hatırlıyorum: "Ben şiirden gelmedim, kendimi şairden saymam." Müzikten geldiğinizi belirten sözleriniz de var.

Oysa sese ve ritme de dayanmıyorsunuz pek. Atonalliginizi biraz açalım mı burada?

– Bana 'Etikçi' denmesi daha doğru olur. Başlangıçtan beri arka planda ve sonuçta etikçiyiz biz! (Ben 'etik' sözcüğünü zaman zaman 'insan' sözcüğü yerine de kullanıyorum, kullanırım!)

Hemen bütün bestecilerde, bağdarlarda, müzisyenlerde olduğu gibi, şairlerde de Atonal ya da Antitonal eğilimler vardır. Laf aramızda; insan bu dünyada birşey söyleyecekse biraz aykırı, biraz sorumsuz olmalı, önce. İşte kopuş! (Epokhe), (Disjonction), (Rupture), (Coupure) v.s. Mutasyon'a böyle böyle varılır.

İyilik kötülükten çıkar!

Güzel birşey de karışıklıktan, kaostan!

(Haddim değil ama gençlere küçük bir önerim var, öneriyorum: bir kalemi elinize alacaksınız ve çalakalem en ayıp şeyleri şiir adına yazacaksınız, kimseyi dinlemeden! Siz hiç merak etmeyin, ilerde her şey yerli yerine oturacaktır, 'sorumlular'a inat!)

* *Atonal bestecilerin yeni bir sözdizimi, yeni bir dilbilgisi getirdiğini söylemiştiniz bir konuşmanızda. Siz de farklı bir sözdizimi kullanıyorsunuz şiirlerinizde. Üstelik sözcüklerin size yetmediğini düşünüyorsunuz. Bir şey daha; "Türkçe her türlü sıçramaya karşıdır" diyorsunuz. Dilin verili olanakları bu kadar bağlayıcı olabilir mi? Şairler verili olanla yetinmek zorunda da değil üstelik...*

– Ben çevremdeki hemen herkesin 'sıçrama'dan ürktüklerini, korktuklarını görüyorum 1954'ten beri. Hatta çocukluğumdan beri. En yalın bir değişiklik dahi istenmez.

Ben kimi zaman 'Türkler' sözcüğü yerine 'Türkçe'yi kullanıyorum. Evet, ne yazık ki, Türkler ve Türkçe kesenkes 'sıçrama'ya karşıdır. Oysa İkinci Yeni 'düşünce' akımının düşüncede belirmesi bir 'sıçrama'dan başka birşey değildir. İkinci Yeni'ye ben zaman zaman 'logaritmali şiir' de derim. Ya da sıkı şiir. (İnsanın, bu güneş sisteminde, yalnız ve yalnız bu gezegende belirmesi de 'rastlantısal bir sıçrama' değil midir?)

* *Yıllar yıllar sonra yeni bir şiir kitabı yayınladınız: "Son Şiirler" Bu kitabınızda da 'sıkı'sınız yine. Şiirinizin labirentlerinde kaybolmaya gönüllü, size mürit derecesinde bağlı insanlar oldu her zaman. Üstelik onlarla da pek iyi geçinmiyorsunuz. Merak ettiğim; şiir yayınlamadığınız zamanlarda şiir yayınlamanız için hiç ölümle tehdit edildiniz mi? Şaka etmiyorum!..*

– Evet, bir şair sıkı şiir yazsın için ölümle korkutulabilir. (Küçük İskender için yazıyorum: ne yani 'aşk örgütlenmektir' değil mi?)

* *"Son Şiirler"ın önemli bir bölümünü "Bir Sivil Şairin Ölümü" ve "Bir Askeri Şairin Ölümü" adlı şiirler oluşturuyor. İki şiir hem "sıkı" hem "sert" Kimi şairleri hedef alıyorsunuz; benim çıkarabildiğim: Dağlarca, Can Yücel, İlhan Berk, Hilmi Yavuz... 1991 yılında gerçekleştirilen Poesium'dan hareketle yazılmış bir şiir, ilki. Ve hepsine "buçuk" ya da*

“çeyrek” şair diyorsunuz. Zaten Poesium’a katılan öteki şairler için tanımınız belli: Sahtekâr şairler.. Peki, şiirimizin “tam” şairleri kimler? Bir başka “dayanışmanın” içinden konuşmak yok ama!..

– 1991’de sosyal bürokratların düzenlediği ve fiyaskoyla sonuçlanan poesium’a katılan şairlerin düst davrandıklarını kim söyleyebilir? Dağlarca için, yani Missouri Zırhlısı için, söylüyorum: Sait Faik olsaydı böyle şölenlere tenezzül etmezdi. Ben yalnız o fiyasko olayında beliren dumura uğramış şairlerin adının altını çizdim o kadar.

* Son yıllarda İkinci Yeni’yi iki şaire indirdiniz: Cemal Süreya ve Sezai Karakoç. Turgut Uyar’ı ve Edip Cansever’i bu parantezin dışında bırakıyorsunuz. En azından bir ayaklarını (“Turgut Uyar ile Edip Cansever’in bir ayakları Garip’tedir”.) Ama okur İkinci Yeni’nin papazı olarak sizi kabul ediyor “Müşteri” her zaman değilse bile arada bir haklı olamaz mı?

– İkinci Yeni bir süreçtir. Bir değişim elbirliğiyle yapılır. Elbet Turgut Uyar ile Edip Cansever’in İkinci Yeni’ye büyük katkıları vardır, oldu. Ama onlar arada kaldılar ve ara kuşaktandılar da aynı zamanda.

İkinci Yeni tartışmaları 1956’da benimle başlamış olabilir. Bu birşey göstermez.

Mahşer gününe bakılmalıdır!

Ama şu kadarını söyleyeceğim; dar anlamıyla İkinci Yeni bir Mülkiye hareketidir. (Cemal Süreya böyle derdi.) Cemal Süreya’nın “Üvercinka”sı renkli bir kuyruklu yıldız gibiydi, üstelik erotik. Okur da böyle şeyleri sever, sevmiştir.

* Yine bir sözünüz geldi aklıma: “Önemli olan bir ortadoğu sesini yakalayabilmek” Nedir bu ses? Herkes rengârenk mayolara müptelayken daltaşak denize girmek gibi bir şey mi?

– Yahu senin sorular kazık biraz. Elbet önemli olan bir ortadoğu sesini yakalayabilmektir. Bunlar bozulmamıştır. İlkel olabilirler ama sahicidirler. Ben sahiciliğin de peşindeyim.

* Ha bir de Çanakkaleli Melahat meselesi var. Bir şiirinizde Çanakkale Cumhuriyet Meydanı’nda bir heykelinin dikilmesini istiyorsunuz Melahat’ın. Bu dileğiniz gerçekleşmek üzere sanıyorum. Ne zaman?

– Çanakkaleli Melahat'ın heykelinin dikilmesini Cihat Burak'la birlikte düşünmüştük. O, Haluk Tezoner'ı öneriyordu, ben Gürdal Duyar'ı. Çünkü Gürdal Duyar'ın şimdi Yıldız parkında yan yatmış olarak duran Güzel İstanbul heykelindeki kadının geniş kalçalarını ve tomur memelerini düşünmüştüm!

* *Son soru. Bir uğursuzluk olmasın diye bunu tersinden soralım: "Evet, kimse artık onun peşinde değil. Peki ama gerçeklik nereye gidiyor? Aşk ve şiir nereye? Şimdi vaktin padişahı ya da padişahları kimdir yahu patron?"*

– Evet, aşkın, şiirin ve gerçekliğin peşinde sürünmek iyidir diyeceğim, bütün zorluğuna karşın.

1994

İÇİNDEKİLER

I.

çınlıçplak bir türkçeyle 7
hal ve gidiş sıfır 12
yangınlar 21

II.

sakızağacı 29
çanakkale 33
bin berlin gece'lerinden 36

III.

'kaymak tabağı' üzerine 39
şiir atölyeleri ya da 43
nilgün marmara ile 53

IV

cumhuriyette kadın dolaşımı 59
eski defter 70
melahat geçilmez 76
başıbozuk 77

V

'baba' sevim burak 81
güzel şeyler ancak kötülükten çıkar 84
şiirimiz karadır abiler 87
özgürlük amuda kalkmak değildir 91
kırk yıldır yeni bir sözdizimi ile 98

***"Çanakkaleli Melahat mor kitabı,
bir bakıma, modern şiirin hepten
unutulduğu, hatta denebilir ki bile
isteye ıskalandığı bir cumhuriyetli,
kendi ahşap ve sivil köşesinden
anlatmaya çalışan özgül bir tarih
kitabı da sayılabilir..."***